

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích

Pedagogická fakulta – Katedra pedagogiky a psychologie

Sociální síť a sociální šikana

Diplomová práce

Vedoucí práce: **Mgr. Miroslav Procházka, Ph.D.**

Autor: **Bc. Petr Kubiček**

Studijní obor: Fyzika - Technická výchova

Anotace

V mé diplomové práci se zabývám problematikou sociálních sítí a sociální šikany na základních školách. V první části práce se zaměřuji na teoretická východiska a shrnuji názory z odborné literatury na téma šikany a kyberšikany, zatímco v druhé části analyzuji výsledky výzkumu uskutečněného pomocí anonymního dotazníku na čtyřech základních školách v Jihočeském kraji. Školy byly vybrány takto: dvě s počtem do 270 žáků v oblasti Prachatic, jedna škola v Prachaticích nad 270 žáků a jedna škola v Českých Budějovicích nad 270 žáků. Cílem dotazníkového šetření bylo shromáždění informací o míře výskytu agresivity a kyberšikany u žáků a žákyň na druhém stupni základních škol. V závěrečné části uvádím shrnutí výsledků, k nimž jsem na základě výzkumu dospěl pomocí dotazníku BPAQ (Buss–Perry Aggression Questionnaire and aggressive acts).

Klíčová slova: sociální sítě, dotazník, tabulka, graf, fyzická agrese, slovní agrese, zlost, nepřátelství, kyberšikana.

Abstract

In my thesis I have focused on the issue of social networks and (social) bullying at elementary schools. In the first part of my paper I summarize the theoretical background and provide an overview of findings and opinions published by experts in relation to the issue of bullying and cyber-bullying, while in the second part of my paper I analyze the results of a research performed with the use of an anonymous questionnaire at four (4) elementary schools in the South Bohemia Region (*Jihočeský kraj*). The schools involved in the research were: two (2) schools with less than 270 pupils in the Prachatice region, one school with more than 270 pupils in the town of Prachatice and one school with more than 270 pupils in the city of České Budějovice. The purpose of the questionnaire investigation was to collect information on the extent in which aggressive behavior and cyber-bullying appear among pupils attending the 5th through 9th grades of the elementary school (age range 11-15). In the final part of the thesis I provide an overview of the results obtained through the research with the use of a BPAQ questionnaire (Buss–Perry Aggression Questionnaire and aggressive acts).

Keywords: Social Networks, taboo, questionnaire, table, graph, physical aggression, verbal aggression, anger, hostility, cyber bullying.

Prohlašuji, že svoji diplomovou práci jsem vypracoval samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění souhlasím se zveřejněním své diplomové, a to v nezkrácené podobě - v úpravě vzniklé vypuštěním vyznačených částí archivovaných fakultou elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách, a to se zachováním mého autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce. Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 Sb. zveřejněny posudky školitele a oponentů práce i záznam o průběhu a výsledku obhajoby kvalifikační práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé kvalifikační práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

Datum: 31.3.2014

Podpis: Petr Kubíček

Touto formou děkuji svému konzultantovi Mgr. Miroslavu Procházkovi, Ph.D. za cenné rady a připomínky při zpracování mé diplomové práce.

Dále bych chtěl poděkovat Mgr. Václavu Kyznarovi, Mgr. Ludvíku Filipovi, Mgr. Jitce Panglové a Mgr. Vladimíru Čunátovi, kteří mi umožnili provést výzkum na ZŠ, kde pracují jako ředitelé nebo zástupci ředitelů.

OBSAH

1	ÚVOD	- 8 -
2	TEORETICKÁ ČÁST	- 9 -
2.1	SOCIÁLNÍ SÍTĚ, JEJICH VZNIK A STRUKTURA	- 9 -
2.1.1	<i>Historie sociálních sítí</i>	- 9 -
2.1.2	<i>Sociální sítě v současné společnosti</i>	- 10 -
2.1.3	<i>Neznámější sociální sítě</i>	- 11 -
2.2	DOSPÍVÁNÍ JAKO VÝZNAMNÁ ETAPA ŽIVOTA	- 14 -
2.2.1	<i>Charakteristika dospívání</i>	- 14 -
2.2.2	<i>Tělesná a emoční proměna pubescenta</i>	- 15 -
2.2.3	<i>Kognitivní vývoj a rozvoj identity pubescenta</i>	- 17 -
2.3	SOCIÁLNÍ ROLE PUBESCENTA PŘI TRÁVENÍ VOLNÉHO ČASU	- 21 -
2.3.1	<i>Vývojové úkoly a rozpory v období dospívání</i>	- 22 -
2.4	ŠIKANA JAKO ZÁVAŽNÝ PROBLÉM	- 25 -
2.4.1	<i>Různé modely šikany</i>	- 25 -
2.4.2	<i>Obvyklé a neobvyklé formy šikany</i>	- 27 -
2.4.3	<i>Pohledy na agresora a oběti šikany</i>	- 31 -
2.4.3.1	<i>Agresor x Oběť</i>	- 31 -
2.5	MOŽNOSTI ŘEŠENÍ SOCIÁLNÍHO KONTEXTU ŠIKANY VE ŠKOLNÍM PROSTŘEDÍ	- 36 -
2.5.1	<i>Publikum</i>	- 36 -
2.5.2	<i>Role aktivního sociálního učení – zastávce ve třídě</i>	- 37 -
2.5.3	<i>Pedagog a rodič</i>	- 37 -
2.5.4	<i>Místní komunita a celá společnost</i>	- 38 -
2.6	KYBERŠIKANA	- 40 -
2.6.1	<i>Porovnání šikany a kyberšikany</i>	- 41 -
2.6.2	<i>Příčiny, prostředky a způsoby</i>	- 42 -

3	PRAKTICKÁ ČÁST	- 46 -
3.1	PŘEDMĚT, ZPŮSOB A OBJEKT PSYCHOLOGICKÉHO VÝZKUMU	- 46 -
3.2	CÍLE VÝZKUMU A VÝZKUMNÉ OTÁZKY	- 47 -
3.3	METODIKA VÝZKUMU	- 49 -
3.4	POPIS ZKOUMANÉHO VZORKU	- 50 -
3.5	ANALÝZA ZPRACOVÁNÍ DAT	- 52 -
3.6	VÝSLEDKY VÝZKUMU	- 52 -
4	DISKUSE	- 75 -
5	ZÁVĚR	- 79 -
	POUŽITÁ LITERATURA:	- 80 -

1 Úvod

Téma diplomové práce jsem si vybral hlavně ze dvou důvodů. První důvod je osobní – sám jsem v dětských letech šikanu zažil na vlastní kůži. Na druhém stupni základní školy, následně na střední škole, kam jsem nastoupil ve 13 letech. Došlo to až do změny školy. V nové třídě mě postupem času přijali studenti mezi sebe a do dnešní doby se s většinou lidí setkáváme. Za druhé, problém sociálních sítí a sociální šikany se velice rozrůstá. Následky jsou bohužel někdy tragické. Dnešní společnost dětem rozvolňuje limity, oblast toho, co je tabu, se redukuje; není divu, že se děti pokoušejí vyzkoušet vše možné, co jim dnešní uspěchaný a vzájemně propojený svět nabízí.

Tato práce je rozdělena do dvou oddílů. První se teoreticky zabývá sociálními sítěmi, jejich historií, důvody pro vznik sociálních sítí a jejich problematickými místy. Zároveň uvádí přehled výzkumu sociální šikany, zabývá se otázkou, jak sociální šikana vzniká, jaké jsou její následky a vliv na dospívající mládež.

V druhém oddíle je prezentován výzkum šikany a kyberšikany na čtyřech oslovených základních školách do 270 žáků a nad 270 žáků. Tři školy jsem vybral v okrese Prachatice a jednu v Českých Budějovicích. V okrese Prachatice jednu z obce Zdíkov, druhou z města Husinec, třetí z bývalého okresního města Prachatice. V Českých Budějovicích jsem původně oslovil pět základních škol, kdy jsem výzkum zamýšlel provést ve třech z nich a výsledky porovnat s výsledky zjištěnými třech školách v okrese Prachatice. Výzkum mi však povolila pouze jedna škola ze všech oslovených v Českých Budějovicích.

2 Teoretická část

2.1 Sociální sítě, jejich vznik a struktura

2.1.1 Historie sociálních sítí

Pojem sociální síť, který je v dnešní době spojován zejména s internetem, popsal v roce 1954 sociolog z Manchesterké školy John Arundel Barnes. Význam slovního spojení „sociální síť“ spočívá v tom, že „samotný člověk je centrem sociální sítě, jeho známí jsou větve této sítě, a vztahy mezi lidmi jsou vztahy i v sociální síti“. Hlubší rozbor sociálních sítí lze dále vést směrem ke klasifikaci vztahů mezi objekty: jednosměrné, obousměrné, síť kolegů, spolužáků, atd.

První sociální síť v tom smyslu, jak ji vnímáme v dnešní době, bylo posílání emailu. Posláním vzkazu na vzdálený počítač dne 2. 10. 1971 byly položeny první základy sociálních sítí. Počátečními průkopníky sociální sítě se stali „vojáci“ v síti ARPA NET. Byl to první krok směrem ke stvoření internetu a současných sociálních internetových sítí; zároveň však byl omezen skutečností, že přenos se uskutečnil vždy pouze mezi jedním odesílatelem a jedním příjemcem.

Dalším krokem byl vznik IRC (Internet Relay Chat), který umožňoval komunikaci mezi uživateli v reálném čase. Stalo se v srpnu roku 1988, kdy dva finští programátoři zprovozili první IRC (Internet Relay Chat) server na adrese <http://tolsun.oulu.fi/> patřící Technické univerzitě v Helsinkách. V tomto roce Finsko ještě nemělo zahraniční konektivitu, a tudíž fungování IRC se omezilo pouze na Finsko. Během několika měsíců se však spousta univerzit ve Finsku spojila a vytvořila tak první větší IRC síť, která se rychle rozrůstala.

Posledním krokem rozvoje sociálních sítí nastal v roce 1990, kdy byly zveřejněny první webové stránky. K finským univerzitám se připojily další státy, zprvu Švédsko a posléze další země a IRC se značně rozšířilo. Vznikla tak první mezinárodní síť a tehdy jediná IRC síť na světě. Název EFnet dostala tato síť konkrétně v srpnu roku 1990, kdy se poprvé od původní IRC sítě odpojila jedna část a vytvořila tak separátní síť. Touto

sítí byl Anet (Anarchy net). V roce 1996 se odehrála do té doby nejzásadnější událost, která následně ovlivnila vývoj IRC jako takového. Došlo k velkým sporům o to, jakou cestou se další vývoj IRC serverů vydá a následkem nesouhlasu evropských operátorů s postoji jejich amerických protějšků se od Efnetu část serverů oddělila. Vznikla tak nová síť – IRCnet, která je považována za pokračovatele původního Efnetu a ovládá vývoj hlavní distribuce programu IRC serveru. IRCnet je zároveň největší existující IRC síť. IRCnet se stal převážně evropskou sítí, Efnet americkou. Postupem času se ke každé z těchto částí přidaly evropské i americké servery. Dnes se již tyto sítě nerozlišují podle místní příslušnosti a jsou dostupné všem uživatelům. Rozpad Efnetu se stal impulzem pro vznik nových sítí.

2.1.2 Sociální sítě v současné společnosti

V této době slovy sociální síť označujeme internetovou službu. Ta spojuje registrované uživatele, kteří jejím prostřednictvím s ostatními sdílí svá virtuální data. Sociální síť je tedy velmi rozsáhlá komunita internetových uživatelů, kteří sdílí navzájem svá data pomocí služeb sítě, jakými jsou například zprávy, diskusní skupiny, e-maily a možnosti vložení příspěvků, fotografií, videí a komentářů přístupných pro ostatní.

Typickým znakem všech sociálních sítí je vytvoření osobního profilu. Uživatel na profil může ukládat svá osobní data, příspěvky, popřípadě i své fotografie a různá videa. Jestliže uživatel uzná za vhodné, může jinému účastníkovi povolit přístup ke svému profilu, a to pouze se vzájemným souhlasem obou uživatelů, kteří následně sdílí své osobní informace a mohou mezi sebou využívat veškeré služby sítě.

Sociální sítě se rozdělují dle účelů, pro který byly vytvořeny. Mohou to být sítě specializované na vytváření osobních profilů (např. Lidé *www.lide.cz*), na profesní setkání, kontakty a pracovní příležitosti (LinkedIn), na sdílení a sledování videí (YouTube), na sdílení internetových rádií (Last FM), na sdílení aktuálních prožitků a činů uživatele (Twitter), na sdílení webových stránek a vybraných článků (Delicious)

nebo na sdílení fotografií (Rajče). Největší sociální sítě tyto specializace sdružují za účelem získání širšího spektra účastníků.

2.1.3 Nejznámější sociální sítě

a) Facebook

Facebook je světově nejrozšířenější sociální sítí. Účet má zde vytvořeno více než 1,1 miliardy uživatelů, z toho je denně aktivních více než polovina. Je přeložen do 68 jazyků, včetně češtiny. Předností Facebooku je snadná obsluha, pořádání skupinových akcí, přehledná organizace společenských skupin a možnost prezentace podnikatelských či dalších činnostech uživatelů. Nedostatkem je, že většina uživatelů nevyužívá jeho zajištění na ochranu soukromí a v této době se Facebook stává i nástrojem různých mediálních fabulací a machinací. Mimo klasických funkcí sociální sítě Facebook slouží také pro hraní počítačových her a jako úložiště multimédií s možností jejich sdílení. (Více informací na www.facebook.com.)

b) Google+

Sociální síť Google+ od firmy Google je velmi podobná sociální síti Facebook, jeho klienti jsou ve většině případů bývalí účastníci Facebooku. Jeho hlavní výhodou oproti ostatním sociálním sítím je především varianta vytváření „Kruhů“. Kruhy uživatelům umožňují rozdělit své virtuální přátele do skupin, z nichž každá má jiná přístupová práva k osobnímu profilu daného uživatele. (Více informací na <https://plus.google.com>.)

c) Twitter

Twitter je sociální síť, která se zaměřuje na krátké zprávy uživatelů a jejich sdílení mezi jeho přáteli a účastníky, kteří se přihlásili k odběru těchto zpráv od příslušného uživatele. Tyto krátké zprávy, tzv. „*tweety*“, jsou dlouhé maximálně 140 znaků. Hlavním smyslem Twitteru je rychlé šíření informací. Má více než 200 milionů uživatelů. Každý den tyto uživatelé napíší kolem 250 milionů zpráv. O Twitteru se často

mluví jako o „SMS internetu“, jelikož zprávy jsou krátké podobně jako SMS zprávy a lze je obdržet nejen po registraci na webových stránkách Twitteru nebo přes externí aplikaci, ale také SMS zprávou. (Více informací na www.twitter.com.)

d) Myspace

Komunitní server Myspace sdružuje účastníky z řad známých osobností. Své profily zde má mnoho hudebníků, zpěváků a jiných celebrit, které se pomocí této sítě kontaktují se svými příznivci. Bohužel rostoucí popularitou sociální sítě Facebook, ustupuje Myspace do pozadí a není o něj takový zájem jako v době jeho vzniku. Součástí služeb sítě je také externí aplikace Myspace Instant Messenger (MySpaceIM), která slouží k odesílání a přijímání zpráv, k informování o událostech na Myspace, k možnosti komentovat profily ostatních uživatelů apod. (Více informací na <https://myspace.com>.)

e) LinkedIn

LinkedIn je sociální síť cíleně zaměřená na uživatele, kteří probírají pracovní témata. V roce 2011 překonal hranici 100 milionů uživatelů a získává popularitu i v Česku. Nejčastějšími uživateli jsou manažeři, konzultanti a odborníci z nejrůznějších profesí. Profily uživatelů zahrnují mimo základních informací také krátký životopis, obsahující údaje o kariéře, pracovních zkušenostech a dosaženém vzdělání. LinkedIn vyhledávají především klienti, kteří potřebují získat informace o nastávajícím zaměstnání nebo o dalších možnostech využití získaného vzdělání a zkušeností; případně ti, kteří chtějí prezentovat vlastní pracovní zkušenosti a kvalifikaci a nabídnout je pracovnímu trhu. (Více informací na www.linkedin.com.)

f) Lidé

Lidé.cz je česká sociální síť provozovaná firmou Seznam. Na sociální síti Lidé je rozšířené vyhledávání uživatelů dle pohlaví, věku i místa bydliště. Účastníci, kteří tuto síť využívají, tu prezentují své fotky a probírají různá témata. V současné době má většina uživatelů i profily na Facebooku, a proto se počet klientů Lidé.cz snižuje.

Součástí je také internetová seznamka s možností bezplatného vložení inzerátu. (Více informací na www.lide.cz.)

g) Líbímseti.cz

Líbímseti.cz je český internetový portál určený hlavně pro seznamování. Jednou z mnoha věcí, které server nabízí, je funkce videochatu. Autoři sítě také pořádají akce „*LibimsetiLive*“, kde se uživatelé mohou osobně seznamovat bez výskytu rizika hrozícího během klasického „*rande na slepo*“, při kterém uživatel dopředu neví, zda má dotyčná osoba stejné úmysly, jaké uvádí, a v okolí setkání není nikdo, kdo by případnému nebezpečí zabránil. (Více informací na <http://libimseti.cz/>.)

h) Spolužáci.cz

Spolužáci.cz je specializovaná sociální síť také provozovaná firmou Seznam jako sociální síť Lidé.cz. Tato síť je zaměřena na bývalé i současné uživatele ze školního prostředí po celé České republice. Služba rozděluje uživatele podle jednotlivých škol a tříd a umožňuje jim tím kontakt se spolužáky i po dokončení studia. Stránku využívají bývalí spolužáci hlavně pro organizování třídních srazů. (Více informací na www.spoluzaci.cz.)

2.2 Dospívání jako významná etapa života

2.2.1 Charakteristika dospívání

Dospívání je pro rozvoj osobnosti člověka hodně důležitá část života. Během ní dochází k úplné proměně všech osobnostních složek dospívajícího. Jedná se o přechodné období mezi dětstvím a dospělostí.

Pavlas a Vašutová (1999) zmiňují, že se jedná nejen o změnu od dětství k dospělosti, ale následně i o přechod k samostatnosti a nezávislosti na dospělých, k získání (nejen) morální zodpovědnosti. Nastává přechod od učení řízeného zvnějšku k výraznějšímu podílu samostatného studia a sebevzdělávání a dále od určující výchovy rodičů, školy a celé společnosti k převaze sebevýchovy.

Není snadné určit hranice období dospívání - období pubescence a adolescence. Začátek období je časově lokalizován mezi 11 – 12 lety života a ve 20 – 22 lety končí. Rozdělení dle (Langmeier a Krejčířová 2006, str.143)

a. Období pubescence: - zhruba 11 až 15 let

1) Fáze prepuberty (*první pubertální fáze*): Jeho počátek je se známkami pohlavního dospívání, hlavně pak objevením, prvních sekundárních pohlavních znaků a urychlení v růstové křivce. Konec nastává první menstruací u dívek, u chlapců první noční polucí. Toto období trvá u většiny dívek zhruba od 11 do 13 let a u chlapců asi o 1-2 roky později.

2) Fáze vlastní puberty (*druhá pubertální fáze*): Nastává po dokončení prepuberty a trvá do dosažení reprodukční schopnosti. První menses bývají anovulační a velmi nepravidelné. Pravidelnost ovulačního cyklu a schopnost oplodnění se tedy dostavuje po určité době prvních menses – zpravidla za 1 až 2 roky. Chlapci dosahují schopnosti reprodukce o něco později, po ukončení vývoje hlavních sekundárních pohlavních znaků. Tato fáze je vymezena věkem 13 – 15 let. (Langmeier, Krejčířová 2006, str. 143)

b. Období adolescence: - zhruba 15 až 22 let

V tomto úseku období je pomalu dosahována plná reprodukční zralost a dokončován fyzický růst, viditelně pomalejší. Začlenění jedince ve společnosti se mění – došlo k přechodu ze základní školy do učebního oboru či na střední školu. Objevují se častější a hlubší erotické vztahy, mění se zcela zásadně pohlížení na sebe samotného. Tato věková skupina je pojmenovaná jako mladiství, dorost, teenagers apod. Tělesný růst není rovnoměrný, dochází k určité disharmonii postavy, kdy mohou nastat problémy s koordinací pohybů. (Langmeier, Krejčířová, 2006 str. 143,144)

Pavlas a Vašutová (1999) ve své knize popisují, že období pubescence je nejdůležitější proměna v životě člověka. Začíná fyzickou změnou pubescenta, projevuje se disharmonie psychická. Pubescent zjišťuje, že „myslí, cítí a chce“, ovšem ve většině případů koná opačnou věc. Typická je vnitřní nejistota tzv. vulkanismus. To se projevuje klackovitou chůzí a chováním, hlučností, předváděním, ale také pocitem méněcennosti, prožíváním nevyvážených reakcí a výkyvů.

2.2.2 Tělesná a emoční proměna pubescenta

Podle Vágnerové (2000) tělesná přeměna a její subjektivní význam v období pubescenta, vzrůstá. Vlastní vzhled je důležitou součástí identity, proto bývá tato změna citlivě prožívána. Pozornost je zaměřena nejen k vlastnímu tělu, ale i k určitému způsobu oblékání a na celkovou vizáž prezentovanou vůči okolí. Hlavní příčinou zvýšeného zájmu o vlastní tělo je především jeho probíhající proměna, která přitahuje pozornost okolí, ale i stoupající sociální význam ve společnosti.

Tělesná atraktivita a vzhled má svou sociální hodnotu. Konvenčně atraktivní dospívající získávají lepší sociální status, bývají snadněji přijímáni i svými vrstevníky. Pokud dojde k situaci, kdy se pubescent nepovažuje za atraktivního, ve většině případů ho to ovlivní ve směřování či hierarchii hodnot. Menší tělesná přitažlivost může znamenat pobídku k usilování o nějakou jinou kompenzaci. Stane se impulzem k tomu, aby jedinec hledal jiný způsob nebo druh seberealizace. Snížená atraktivita dá směr a cíl k dalšímu osobnostnímu vývoji.

Větší nespokojeností se svým zevnějškem trpí obecně dívky. Dospívají dříve a jejich tělo se nápadněji mění, než tomu je u chlapců. Jejich změna tělesných proporcí, ukládání tuku do ženských forem (např. boky, prsa, ...) v nich vyvolává zmatek. Důležitou roli hraje pokřivený ideál krásy, který je prezentován modelkami nebo některými celebritami. Ty jsou extrémně hubené, s dlouhými nohama, bez plnějších boků a stehen. Většina dívek však taková není, spíše naopak. Mnoho dívek se snaží ideálu dosáhnout i za cenu sebepoškození. Mužský ideál krásy není tak sociálně závazný a není ani tak nápadně odlišný od průměrného vzhledu dospívajících chlapců, zde trpí pouze jedinci s nadváhou. Sociokulturní stereotypy kladou menší důraz na mužskou krásu než na ženskou.

Vágnerová poukazuje na proměny prožívání pubescenta (2000). V dospívání jsou tělesné změny na rozdíl v práci hormonálních funkcí. Ty s sebou přinášejí, vesměs i větší či menší kolísavost emočního ladění, větší labilitu a tendenci reagovat přecitlivěle i na obyčejné podněty. Pubescent ztrácí bývalou citovou jistotu a stabilitu. S tím souvisí i větší popudlivost a tlak. Jeho prožitky a nálady bývají i pro něho samotného spíše nepříjemné, jelikož nezná a je neschopný si ujasnit jejich příčinu; reaguje tak na své vlastní pocity jako na něco obtěžujícího, tzn. podrážděně a rozmrzele. Reakcí na tento stav bývá další zhoršení nálady a vystupování pubescenta, které působí sociálně rušivě.

Autorka dále vykládá, že emoční obranný mechanismus pubescenta je ve srovnání s minulým obdobím nápadnější a zdá se být ve vztahu k vyvolávajícím impulsům méně přiměřené. Jsou spíše krátkodobé a proměnlivé. Rozdíl emočního prožívání se navenek projevuje zvětšenou impulsivitou a chybějícím sebeovládáním. Sentimentalita, kolísání nálad a nízká frustrační snášenlivost pubescenta se stává rušivých znakem v mezilidských vztazích a přispívá ke vzniku konfliktů.

Jinou typickou přeměnou pro toto období je averze projevovat svoje city navenek. Ztrácí se rys infantilní citové bezprostřednosti a otevřenosti, dospívající své pocity považují za intimní věc vlastní osobnosti a není schopen se o ně s kýmkoliv

podělit. Pubescent se neprojevuje, aby nebylo znát, jak se vnímá. Bezbrannost a nejistota sebeúcty se projeví v přecitlivělosti na jakékoliv podněty od jiných lidí.

Vztahovačnost pubescentů je výrazem nejistoty, proměny a nalézání identity se kterou mohou být spokojeni. Pavlas a Vašutová (1999) prezentují ve svém díle myšlenku Pavla Říčana, a to tzv. mechanismus kyvadla: Přestože se již používají zralejší úroveň vystupování, občas se pubescenti vracejí k dětským (infantilním) projevům. Jedná o jednu z možností obrany proti novým a nečekaným událostem a zvrátům. Obrazotvornost nebo unikání do světa představ, nabízí dospívajícímu útěk od reality. Vyhledávání samoty, izolace od ostatních, ale i jednoduché relaxační cviky se snaží pomoci dospívajícím zvládnout duševní zatížení vyplývající z vyučovacích povinností.

2.2.3 Kognitivní vývoj a rozvoj identity pubescenta.

Kognitivní vývoj je výsledkem vzájemné spolupráce zrání a učení. Začátek puberty je spojen se změnou přemýšlení. Vágnerová (2000) uvádí, že J. Piaget nazval tuto fázi stadiem formálních logických operací. Pubescenti jsou schopni přemítat hypoteticky, nezávisle na konkrétní formulaci problému. Dále jsou schopni uvažovat o různých možnostech, dokonce i o těch, které nejsou reálně proveditelné. Dospívání je specifické svou potřebou a schopností uvažovat o tom, jak by tento svět mohl existovat bez všech problémů.

Rekapitulace tří bodů základního rozdílu dětského myšlení na úrovni konkrétních logických operací a myšlení pubescenta, který vnímá formální logické operace:

1. Pubescent je důrazný při uvažování o mnoha různých možnostech. Uvažuje, jak případně by mohla situace vypadat, v čem by ji mohl ovlivnit. Je důsledek jeho zvýšené kritičnosti a podnět k hledání varianty lepší, než je ta současná. Tím také tlačí na druhé, aby se i oni chovali a přemýšleli stejně jako on.
2. Pubescent začíná přemítat systematicky. Umí si vymodelovat hypotézu systematickými, postupnými kroky ji potvrdit nebo zrušit.

3. Pubescent je schopen různé myšlenky kombinovat a spojovat.

V období, kdy pubescent začne přemýšlet hypoteticky, je tím natolik okouzlen, že tyto myšlenky začne považovat za všemocné. Hypotetické uvažování je možné brát i jako úvahu nejen o vlastní, ale i o okolní budoucnosti. Pubescent předvídá a plánuje své budoucí události, které by mohly za určitých okolností nastat. Ke konci pubescence si dospívající plánují různé cíle, o volbě povolání, o svém životě, apod.

Pubescentův změněný pohled na svět vede k posílení určitého egocentrismu, ten se projevuje v posuzování všeho možného, včetně sebe sama. Elkind (1984) In: (Vágnerová 2000) vymezil následné varianty egocentrismu:

1. Pubescent je abnormálně kritický. Jde o projev nejistoty tendencí přiklánět se k jednoznačnosti a odmítání pochybování a všech kompromisů.

2. Pubescent má sklon k polemizování. Účelem je, ověřit si mezi vrstevníky platnost svých názorů, prohlášení a uplatnit se mezi nimi, dospělé však tento způsob vystupování více obtěžuje a dochází ke konfliktům.

3. Pubescent neustále podléhá osobnímu klamu, že jeho myšlenky, pocity a zkušenosti jsou naprosto úžasné. Je přesvědčen, že uvažuje zcela jinak, než ostatní; také je přesvědčen, že se mu nemůže nic přihodit, ani pokazit. Brání se tím nejistotě, neboť vyhledáváním zážitků a experimentováním v tomto období vyplňuje veškerý volný čas.

4. Egocentrismus se projevuje specifickou formou vztahovačností. Jde o projev nezralého a nevyrovnaného sebevědomí a jeho mínění, že dospívající jsou stále někým sledováni a kontrolováni. Toto vědomí s pokračujícím vývojem zanikne.

Vágnerová (2000) tvrdí, že úplná proměna dospívajícího zásadním způsobem ovlivní jeho identitu. Zmiňuje také Eriksona (1964), který chápe období dospívání jako fázi nalézání a rozvoje vlastní identity. Vytváření nové koncepce vlastní identity je proces, v němž se dospívající aktivně snaží naplnit svojí představu, jakým by chtěl být.

1. Pubescent projevuje snahu o hlubší sebepoznání a přesnější zobrazení sebe sama, který se stane základem pro tvorbu jeho identity.

2. Pubescent překračuje omezení vlastního aktuálního pojetí a usiluje i o budoucí, hypotetické zařazení v životě.

Pubescent popírá svou dětskou identitu, umí si představit atraktivnější varianty. Jeho mnohé složky existující identity se opravdu mění. Rozdíl chápání vlastní identity souvisí s rozvojem poznávacích procesů. Sebepoznání pubescenta komplikuje zvýšená vlastní kritika spojená s emoční labilitou a nejistotou. Toto vede ke zkreslení reálné skutečnosti.

V dospívání se objevuje nový způsob sebepoznání, a to introspekce. Člověk se zaměří na svou mysl, pocity a prožitky. I. S. Kon: (*Vágnerová 2000*) zmiňuje, že dokonce považuje objevení svého vnitřního světa za prvořadý přínos dospívání. Psychika je pochopitelně ještě komplikovanější než např. hodnocení vlastního vzhledu. Sebepozorování je vždy ovlivněno vlastními emocemi a potřebami, které zkreslují představu o své psychice. Jedinec potřebuje svou introspekci, získané zkušenosti nějak utřídit a najít v nich smysl.

Pro sebepoznání je vhodné i srovnání s jinými osobami. Činné vytváření nové identity pubescenta má počátek, odmítnutím dřívějších identifikačních vzorů a hledáním jiných, aktuálně zajímavějších. K sebepoznání přispívají i zájmy, které jsou soutěživé a vymezují specifickou pozici v dané skupině, např. ve třídě, ve škole apod. Tímto způsobem slouží k sebepoznání i škola. Školní prospěch též určuje poměrnou pozici žáka ve třídě.

Jednou z velmi důležitých věcí pro dospívající je sebeúcta. Touto problematikou se také zabývá Vágnerová (2000) a tvrdí, že sebeúcta bývá v tomto období nestabilní a zranitelná. Pubescenti ve věku 12-14 let mají o mnoho nižší sebeúctu než děti středního věku nebo adolescenti. Sebeúctu ovlivňují pubescentovy pochybnosti o sobě samém, které vedou k předsvědčení, že není dostatečně přijímán ve svém okolí. Poměrně často je tato obava neoprávněná, ale bohužel ji lze jen těžko vymluvit. Jedná se o celek sebedůvěry a respektu k sobě samému. Do značné míry je sebeúcta sociálně ovlivněna, závisí na přijetí a ocenění jinými lidmi, v tomto věku hlavně vrstevníky.

Při rozvoji individuální identity hraje podstatnou roli přechodné stadium tzv. skupinové identity. Pracuje jako podpora dosud nějaké a nejisté vlastní identity pubescenta. Uskutečňuje se přes ztotožnění se s určitou skupinou, což podporuje pubescentovo sebevědomí. Jedinec má předpoklad ke kompaktnosti oblečení a úpravy, projevů chování, způsobu vyjadřování, zájmů atd. Usnadňuje i sebe-přijímání pubescenta a potom i podporu v procesu osamostatňování.

Přechod při vytváření nové identity je pro pubescenta obtížný a namáhavý. V tomto období nabývá na důležitosti vybájená představa sebe samotného, určitý vzor, který si dospívající postupně tvoří a velmi často mění. Tyto představy bývají nádherné, ale velmi často nereálné s malou mírou pravděpodobnosti jejich dosažení. Neopomíjenou důležitou součástí identity je sociálně profesní role. Pubescent vnitřně odmítá sdělovat jednoznačné, definitivní a mantinely ohraničené sebe-vymezení. Dospívající negativně hodnotí svou příští identitu, odmítáním nechtěných variant. Dospívající umí vyjádřit, kdo a co, resp. kým a čím rozhodně nechce být. Důraz klade na vnější přitažlivost povolání a méně je zajímaví praktické a materiální aspekty (jako je pracovní doba, výdělek).

2.3 Sociální role pubescenta při trávení volného času

Sociální role v době dospívání procházejí významnými změnami. Tyto změny jsou ovlivněny četnými faktory, jak uvádí Vágnerová (2000, str.229):

a) Jeho zevnějškem, který ztrácí vlivem tělesného dospívání dětský vnější vzhled, a vyvolává tak odlišné reakce než dříve.

b) Jeho tendencí k emancipaci ze závislosti na rodině, což vede ke změně chování dospívajícího.

Pubescent nechce přijmout nadřazenost a autoritu, kterou pro něj představují rodiče a učitelé. Pohlíží na ně přehnaně kriticky a je schopen přiznat autoritativní či dominantní pozici pouze, když je přesvědčen, že si ji zaslouží. Tím se snaží odmítnout svou podřízenou roli. Jeho účelem není zničit autoritu, chce se jí stát sám. K dospělým lidem je pubescent velmi netolerantní. Požaduje rovnoprávnost, ta se projevuje tak, že určitá pravidla budou dodržovat všichni. Ne jenom děti v podřízeném postavení. Je důležité podotknout, že v období dospívání velmi narůstá význam a vliv vrstevnické skupiny. Pubescent porovnává své možnosti v rodině s pozicí, jakou mají ostatní vrstevníci. Jestliže pubescent zjistí ze svého pohledu, že je na tom hůř, pak zvyšuje tlak na rodiče, aby mu bylo povoleno totéž.

Důležitý význam pro růst jeho identity má role, kterou dospívající získává ve vrstevnické skupině. Pavlas a Vašutová (1999) zmiňují, že skupinová identita pro dospívajícího znamená ochranu, zázemí a jednu z podmínek pro vývoj individuální identity. Vrstevnické skupiny představují modely sociálního učení, jako podobnost, ověřování zkušeností, zpevňování norem apod.

Probíhá rozvoj mechanismu identifikace (vzoru, modelu); ten odráží stupeň inteligence pubescenta a sociokulturní zkušenost. Následně vzrůstá význam oblíbenosti ve skupině a schopnost projevovat kamarádké chování, jehož součástí je otevřenost, tolerance, smysl pro humor, chuť pomáhat, atd. Nezbytnost citové vazby vede přes kamarádství k projevům přátelství, kdy toto je považováno za vyšší vývojový stupeň sociálního spojení. Ukrývá v sobě části vzájemnosti, důvěrnosti a intimity. Zkoušení

sociálních způsobilostí, které potvrzují jistotu v přijetí s vrstevníky, má pokračování v osvojení sexuální role, např. první lásky.

Zájmy pubescentů ve volném čase odpovídají jejich vzrůstající rozumové i celkové vyspělosti a má kromě školy zvýšený dopad pro rozvoj všech složek osobnosti. Někteří pubescenti, jak popisuje Říčan (2004), jsou vášniví čtenáři oblíbených nejrozličnějších druhů literatury např. dobrodružnou literaturu, vědeckofantastickou literaturu a literaturu faktu. Dívky se více zajímají o romány. Ti nejvyspělejší čtou ke konci puberty knihy pro dospělé. Dalším zájmem u chlapců jsou bojové hry. Vyrábějí zbraně, cvičí střelbu apod. Někteří se také zajímají o technické záležitosti, jako jsou různé stavěnice a výroba modelů. Obě pohlaví se ráda baví nad stolními hrami, včetně karetních nebo počítačových her.

Další zajímavou oblastí pro dospívající jsou sporty. Vysokou oblíbenost mají bojové sporty, ale též sporty na vrcholové úrovni. Pubescenti sní o vrcholových sportovních výkonech, i když tuší, že ve většině případů na ně nedosáhnou. Chlapci a dívky srovnávají své výkony s výkony ostatních vrstevníků. Chtějí být lepší než ti druzí, chtějí zvítězit. Pubescenti vzhlíží k tajemství a hrám na tajemství. Láká je šero, jeskyně, táborák, romantika, skupinové symboly, kterým rozumí jen vyvolení a obdivování. V tomto období se zvyšuje zájem o umění, které je nyní převážně více než hrou. Někteří vynikají zvláště v hudbě, tam se mohou vyrovnat dospělým, mnohdy je předčí. Mnozí autoři uvádějí, že rozkvět uměleckého zájmu v tomto období souvisí s rozvojem erotického citění a toužení.

2.3.1 Vývojové úkoly a rozpory v období dospívání

Dle R. J. Havighursta jsou ve vývojovém stadiu zahrnuty potřeby a očekávání společnosti, ve které jedinec žije, stejně jako jeho osobní potřeby a očekávání. Neustále se srovnává s konkrétními typy situací. To znamená, co člověk chce naplnit jako podstatné a důležité ve svém životě, a také to, co si uvědomuje, že je důležité uskutečnit v kontextu vlastního života v daném prostředí, komunitě a společnosti. (Macek 2003 str. 17)

Podle uváděných přehledů důležitých vývojových plánů pro období dospívání má toto zadání biologickou, psychologickou a také kulturní dimenzi:

- Přijetí vlastního těla, fyzických změn, včetně pohlavní zralosti a pohlavní role.
- Kognitivní komplexita, flexibilita a abstraktní myšlení – schopnost aplikovat intelektový potenciál v běžné každodenní zkušenosti.
- Uplatnění emocionálního a kognitivního potenciálu ve vrstevnických vztazích, schopnosti a dovednosti vytvářet a udržovat vztahy s vrstevníky obojího pohlaví.
- Změna vztahů k dospělým (rodičům a dalším autoritám) – autonomie, respekt a kooperace nahrazuje emocionální závislost.
- Získání představy a o ekonomické nezávislosti a směřování k určitým jistotám, které s ní souvisejí – k volbě povolání, k získání základní profesní kvalifikace, k ujasnění představ o budoucí profesi.
- Získání zkušeností v erotickém vztahu, příprava pro partnerský a rodinný život.
- Rozvoj intelektu, emocionality a interpersonálních dovedností zaměřených ke komunitě a společnosti – tj. získání kompetence pro sociálně zodpovědné chování.
- Představa o prioritách v dospělosti-důležitých osobních cílech a stylu života.
- Ujasnění hierarchie hodnot, reflexe a stabilizace vlastního vztahu ke světu a k životu. Vytvoření světového názoru.

Tzv. „teachable moment“ znamená krátké senzitivní období pro vhodné zahájení učení. Jestliže je toto období optimálního startu zmeškáno, je namáhavější posléze úkol zvládnout. Mnohdy se stává, že lidé svůj vývojový úkol předbíhají a tím vznikají mnohé problémy. Například rodičovství patnáctileté dívky. Macek (2003, str. 18) uvádí, že nejznámější a nejlivnější se jeví psychologická teorie vývoje E. H. Eriksona. Svou koncepci rozděluje do osmi stádií, kdy v každé vývojové etapě vznikají nové jevy a charakteristické znaky, které v předešlých vývojových etapách neexistovaly. Změna z jedné vývojové fáze do druhé může být vystižena pozitivním nebo negativním výsledkem při plnění vývojového úkolu.

Vychází z podmínky, že jedinec musí na každém stupni vývoje podstoupit určitý „psychosociální konflikt“. Pokud ho vyřeší, postoupí dále, v jiném případě je jeho vývoj zastaven či ohrožen. Proto konflikt označuje také pojmem krize, kterou chápe jako boj biologických, psychologických a sociálních aspektů při dosažení konkrétního vývojového stupně.

Dospívání je pátým z celkově osmi stádií životního cyklu. Vývojový plán je zde připraven na vytvoření vlastní identity a hledání smyslu života. Vašutová (2010, str.219) říká: Totožnost je závislá na možnosti jejího prožívání. Sebepoznání má eminentní podíl na vyhraňování a šíření mravních pojmů a názorů. Nejvíce vystupují na začátek otázky hodnotové orientace, stupnice hodnot a názorů. Posunutí k realitě a stabilitě sebehodnocení je měřítkem míry vyspělosti osobnosti. Ztrácí přesvědčení o své vlastní výjimečnosti. Sebehodnocení adolescenta je v souladu s obecně lidskými hodnotami, normami a cíli, stává se součástí sebepojetí.

Langmeier a Krejčířová (2006, str. 164-165) publikovali přehled specifických vývojových problémů dospívajících v dnešní společnosti:

1. Rozpor mezi fyzickou a sociální zralostí.
2. Rozpor mezi rolí a statusem.
3. Rozpor mezi hodnotami mladé a starší generace.
4. Rozpor mezi hodnotami rodiny a vnější společnosti.

2.4 Šikana jako závažný problém

2.4.1 Různé modely šikany

Šikana nás může provázet celý život, tj. od narození až do konce života. Začíná v rodině, kde se soupeří mezi sourozenci, pokračuje na pískovištích, v mateřských školách, dále na školách základních, středních a vysokých. Problém šikany se zcela určitě nejvíce projevoval při základní vojenské službě. Objevuje se v zaměstnání, v partnerských vztazích a na sklonku života v domech seniorů.

Na základní škole je šikana čím dál více aktuální problém. Je to sociální fenomén, který ve školách v určité formě vždy existoval a stává se více frekventovaný. V dnešní době šikana zahrnuje více brutality a bezohlednosti k ostatním. Je to důsledek posouvání a změkčování limitů a snižování tabu dětem. Mají mnoho podnětů a snaží se je všechny vyzkoušet. Šikana má za následek dlouhodobé a někdy trvalé ohrožení fyzického a psychického zdraví.

Odborník na problematiku šikany, který se jí věnuje více než 20 let, Michal Kolář (2001, str. 20) šikanu definuje takto: „*Jeden nebo více žáků, kteří ubližují druhým, většinou opakovaně, využívá agrese a manipulaci.*“. Na proces šikany nahlíží ze tří stran. Z vnitřní strany ji chápe jako závislost, z vnější jako nemocné chování a posledním aspektem je těžká porucha vztahů.

Další z odborníků Říčan, Janošová (2010, str. 21) ve své knize definují šikanu jako: „*Ubližování někomu, kdo se nemůže nebo nedovede bránit. Obyčejně o šikaně mluvíme tehdy, když jde o opakované jednání, ve velmi závažných případech označujeme za šikanu i jednání jednorázové s hrozbou opakování*“. Následně definici upřesnili na týrání a ubližování v okruhu těch, kteří jsou ve stejném postavení, což mohou být žáci nebo studenti ve škole, ale i děti ve sportovním oddílu.

Dle Metodického pokynu ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy k prevenci a řešení šikanování mezi žáky škol a školských zařízení č.j. 28 275/2000 - 22, definice šikanování zní takto: „*Šikanování je jakékoli chování, jehož záměrem je ublížit jedinci, ohrozit nebo zastrašovat jiného žáka, případně skupinu žáků. Je to cílené a obvykle opakované užití násilí jedincem nebo skupinou vůči jedinci či skupině žáků, kteří se*

neumí nebo z nejrůznějších důvodů nemohou bránit. Zahrnuje jak fyzické útoky v podobě bití, vydírání, loupeží, poškozování věci druhé osobě, tak i útoky slovní v podobě nadávek, pomluv, vyhrožování či ponižování. Může mít i formu sexuálního obtěžování až zneužívání. Šikana se projevuje i v nepřímé podobě jako nápadné přehlížení a ignorování žáka či žáků třídní nebo jinou skupinou žáků. Nebezpečnost působení šikany spočívá zvláště v závažnosti, dlouhodobosti a nezřídka v celoživotních následcích na duševním a tělesném zdraví.“

Marie Vágnerová (2010, Praha str. 11), profesorka na Husitské teologické fakultě UK, určuje šikanu definicí: „*Úmyslné a opakované fyzické i psychické ubližování slabšímu jedinci nebo skupině silnějším jedincem nebo skupinou*“. Je to vystupování, kdy je cíl ublížit někomu jinému, ohrozit ho, zastrašit anebo týrat. Šikana je zneužití moci na druhých.

Vašutová (2007, str. 11) věnující se oboru sociální práce se zaměřením na děti a mládež, pedagogickou a vývojovou psychologií, pro šikanu má tuto definici: „*Jeden nebo více žáků úmyslně a opakovaně útočí na druhé*.“ To znamená situaci, kdy jedinec nebo skupina, které se nemůžete ubránit, vám provádí věci, které vás ponižují, nebo které vám jsou nepříjemné, strkají do vás, nadávají vám, schovávají vám věci, bijí vás a pomlouvají. Můžou vám znepříjemnit život i psychicky, intrikují proti vám, ponoukají spolužáky, ať s vámi nebaví a nevšímají si vás. Autorka poukazuje na myšlenku Matějčka, známého dětského psychologa. Ten zastává názor, že agresí vůči slabšímu jedinci je třeba zarazit co nejdříve. To musí být přesně dané ve třídě, v rodině, na veřejnosti, apod. K tomuto patří, že slabšímu jedinci pomáháme a chráníme za všech okolností. Povědomí o své statečnosti patří k osobní totožnosti člověka. Kultivace a povznášení tohoto rysu je v možnostech rodiny a také školy.

Autoři Hartl, Hartlová (2000, str. 591) ve svém díle popisují šikanu jako: „*tělesné, psychické nebo kombinované ponižování, pomlouvání, případně týrání jedinců jinými, nejčastěji ve vrstevnických skupinách. Agresori šikany bývají jedinci tělesně silnější, starší, vyspělejší či v početní převaze*“.

Martínek (2009, str. 109) píše, že se pedagogové často mýlí a zabývají se něčím, co vůbec šikanou není, a situace, které šikanou jsou, přehlédnou. Šikanu definuje takto: „*Jeden nebo více žáků úmyslně a většinou opakovaně týrá spolužáka nebo spolužáky a používá k tomu agresi a manipulaci*“. Toto chování dle jeho publikace musí dodržet následující základní podmínky:

1. Vždy jde o převahu síly nad obětí, a to i v množstevní podobě, (může se jednat nejen o převahu fyzickou, ale i mentální).
2. Oběť vnímá útok jako nepříjemný.
3. Útok může být dlouhodobý, ale i krátkodobý.

2.4.2 Obvyklé a neobvyklé formy šikany

Z hlediska stanovení vhodné intervence či léčby je nutné rozlišit, zda se jedná o šikanu v běžné formě či ve formě neobvyklé. Vnější obraz šikany považujeme za základní formu, ten je vázán na další možnou léčbu. Kolář (2011, str. 78) ve své knize publikoval klasifikaci základních forem do tabulky:

Tabulka č.1: Klasifikace základních forem šikany.

Šikana podle typu agrese - prostředku týrání	Fyzická, psychická a smíšená šikana, kyberšikana - jako specifická forma psychické šikany.
Šikana podle věku a typu školy	Šikana mezi předškoláky, žáky prvního stupně a druhého stupně, učni, gymnazisty..., šikana mezi vysokoškoláky.
Šikana z genderového hlediska	Chlapecká a dívčí šikana, homofobní šikana, šikana chlapců vůči děvčatům, šikana dívek vůči chlapcům.
Šikana odehrávající se ve školách s různým způsobem řízení	Na jedné straně škola s demokratickým vedením a na druhé straně škola, případně výchovný ústav, kde je tvrdý hierarchicko-autoritativní systém.
Šikana podle speciálních vzdělávacích potřeb a aktérů	Šikana neslyšících, nevidomých, tělesně postižených, mentálně retardovaných žáků apod.

Zdroj: Kolář (2011, *Nová cesta k léčbě šikany*. 1. vyd. Praha : Portál, str.78)

Autor této tabulky se zabývá i neobvyklými formami šikany, která může svojí podstatou šokovat a vyřadit postiženého jedince z provozu. Pro svou vyhrocenost vyžaduje úpravu základního přístupu. Základ léčby tohoto problému vychází z vnitřních a skrytých zákonitostí, nikoli z viditelných externích rozdílů. Jsou známy dvě skupiny těchto šikan.

a. Šikana ohrožující potřebu bezpečí pedagoga a život oběti

Je to kategorie šikan, které zasahují základní potřebu bezpečí pedagoga, kdy agresor útočí na jeho nedotknutelnost. Velmi často se jedná o fyzicky extrémně surovou šikanu, které se staneme náhodnými svědky a kterou potkáváme zcela neočekávaně, např. celá třída či škola soudí a trestá spolužáka. Může se jednat o podobu sexuálního násilí a ponížení, které nás uvádí do nemohoucnosti.

b. Šikana se změnou v základním schématu

Druhá kategorie obsahuje šikanu se specifickou změnou v základním schématu šikanování, která vede k problémům ve vyšetřování a následně i v léčbě. Jedná se zejména o nějakou mimořádnost u přímých a nepřímých účastníků šikany. Patří mezi ně agresoři, oběti, svědkové (publikum), rodiče agresorů, rodiče obětí, pedagogové, ochránci spravedlnosti (inspektoři, policisté, sociální pracovníci aj.). Třeba rodič agresora je ředitelem ve škole, kde se konflikt s šikanou odehrál nebo může zastávat důležitou mocenskou pozici na úřadě apod. Situace je následně velmi komplikovaná. Proto je důležité, aby tuto šikanu řešil nezávislý specialista a nikoliv řádný pracovník školy.

Patří sem také odlišnost v organizování života ve škole a malou propojenost šikany se školou, kam patří například:

a) Šikanování ve škole se specifickou organizací výuky – ta neustále podmiňuje počet skupin, které se podílejí na šikanování. Dochází k němu nejen v kmenové třídě, ale i ve spojených třídách apod.

b) Převažující část šikany se děje kolem území školy – žáci ze stejné třídy šikanují venku svého neoblíbeného spolužáka. Mlátí nebo mu jinak ubližují.

Pojem nemotivované násilí, ve své knize uvádí Říčan (1995, str. 17), kdy jev překvapuje krutostí bez prožitku či nenávisti a sadistického uspokojení. Příklad: „*Chlapec kopne do břicha dívku, kterou skoro ani nezná a nic proti ní nemá, jen tak...*“.

Martínek (2009, str. 109), nevinné škádlení mezi dětmi nazývá cizím pojmem „teasing“. Dává příklad, že starší chlapci dráždí děvčata, protože se jim líbí. Dívky se neustále projevují smíchem, chichotáním a někdy i chodí žalovat. Dospělí ovšem vědí, že toto škádlení chlapců dívkám není nesympatické a jejich žalování je pouze formální. Jde o normální stav.

V novější publikaci Říčan a Janošová (2010, str. 21), se zabývají otázkou, co lze považovat za šikanu a co už šikana není. Nelze za ni považovat rvačky či konflikty mezi stejně silnými žáky, krádeže a pomluvy, vydírání celé třídy skupinou žáků, i když se opakuje. Vysvětlují také, co je to škádlení. Je to normální zábava mezi žáky, kdy se učí mezi sebou komunikovat. Konflikt může nastat v tom, že pro někoho může být škádlení přijatelná legrace, kdy tuto pozornost s radostí dotyčnému oplácí. Ale pro jiného, citlivějšího žáka, to znamená už ponížení a urážky týkající se jeho osoby.

Harassment, neboli sexuální obtěžování, je další formou šikanování. Je problematické určit podíl viny na straně obtěžované dívky. Dívka může chlapce daným způsobem vědomě dráždit, a vybudit ho k jednání, které nepředpokládala.

U škádlení se dá tvrdit, že je pro obveselení obou zúčastněných stran. Šikanou se však baví pouze agresor, šikanovaný se vnímá jako zraněný a ponížený. Lze rozlišit v praxi škádlení od šikanování? Při škádlení se čeká, že to bude legrace pro obě strany. Když je z toho patrné, že ten druhý to jako legraci nebere, že je mu to nepříjemné, pak aktér škádlení pocítuje lítost, omluví se mu a v konání dál nepokračuje. U šikany je to naopak. Agresor chce druhému ublížit, chce ho ponížit. Dělá mu to radost. Nejen že se mu neomluví, ale šikanování dál pokračuje. Ve většině případů násilí narůstá.

Kolář (2011, str. 65) definuje škádlení takto: „Škádlení patří k rovnocenným, kamarádským nebo partnerským vztahům. Chápáno je jako projev přátelství. Za škádlení se považuje žertování (popichování, zlobení) za účelem dobré nálady a není v něm vítěz ani poražený“. Rozdíl mezi škádlením a šikanováním uvádí v tabulce č.2.

Tabulka č.2: Rozdíly mezi škádlením a šikanováním

	Škádlení	Šikanování
1. Záměr	Vzájemná legrace, radost a dobrá nálada.	Ublížit, zranit a ponížit.
2. Motiv	Náklonnost, sblížení, seznamování, zájem o druhé. Rozpouštění napětí ve třídě a navozování uvolněné a pohodové atmosféry. Zodolňování, zmužnění.	Základním tandem - moc a krutost. Další motivy: překonávání samoty, zabíjení nudy, zvědavost, žárlivost, předcházení vlastnímu týrání, vykonávání něčeho velkého.
3. Postoj	Respekt k druhému a sebeúcta.	Devalvace, znevážení druhého.
4. Citlivost	Vcítění se do druhých.	Tvrdost a nelítostnost.
5. Zranitelnost	Dítě není zvýšeně zranitelné a přecitlivělé.	Bezbrannost, oběť se neumí, nemůže či nechce bránit.
6. Hranice	Obě strany mají možnost obhájit své osobní území. Vzájemné vnímání a respektování verbálních i mimoslovních limitů. Při divočejším škádlení žádný nepoužije své plné síly nebo silnější mírní své akce.	Prolamování hranic, „znásilňování“ druhého. Silnější strana nebere ohled na slabšího. Oběť dává najevo, že je jí to nepříjemné, agresori pokračují dále. Někdy masochistická interakce.
7. Právo a svoboda	Rovnoprávnost účastníků. Žák se může bránit a škádlení opřevovat, případně ho může zastavit a vystoupit z něho.	Bezpráví. Pokud se žák brání nebo dokonce „legraci“ oplatí, je tvrdě potrestán.
8. Důstojnost	Zachování důstojnosti. Žák nemá poct ponížení. Necítí se trapně a uboze.	Ponížení lidské důstojnosti. Dítě je zesměšňováno a ponižováno.
9. Emoční stav	Radost, vzrušení ze hry, lehké naštvání. I nepříjemné, ale ne bezmocné.	Bezmoc. Strach, stud, vina a bolest. Nepříjemné a bolestivé prožívání útoku.
10. Dopad	Podpora sebe-hodnoty, pozitivní nálada.	Pochybnosti o sobě, nedostatek důvěry, sebedůvěry, úzkost a deprese. Žák má strach ze školy.

Zdroj: Kolář (2011 *Nová cesta k léčbě šikany*. 1. vyd. Praha : Portál, str.65)

2.4.3 Pohledy na agresora a oběti šikany

Šikanování se neděje jen mezi útočníkem a jeho obětí, jsou zde začleněni i další osoby. Publikum ve třídě, rodiče, pedagogové, místní komunita a vlastně celá společnost. Pokud už k šikaně dojde, to, jak bude probíhat, jak skončí, a zda se bude vyšetřovat, záleží na zmíněných jednotlivcích a skupinách.

2.4.3.1 Agresor x Oběť

Agresoři jsou zpravidla nadprůměrně tělesně zdatní jedinci, silní a obratní. Chytrost spojená s bezohledností a brutalita může kompenzovat nedostatek tělesné síly. Agresor se snaží pro svůj záměr získat skupinu, proti této převaze je oběť úplně bezmocná. Agresor si šikanou takzvaně „kompenzuje mindrák“. Navenek vystupuje tvrdě právě proto, že trpí pocity méněcennosti, závidí svým spolužákům úspěchy ve škole, že se cítí nešťastný; lze mu pomoci, jestliže porozumíme této nebo jiné jeho skryté bolesti. Pro agresora je osobitá touha ovládat, kontrolovat druhé, bezohledně se prosazovat. Agresivita se tvoří už v předškolním věku. Specifickou roli hrají temperamentní vloh, zejména vznětlivost a impulsivita. Rodiče agresorů zcela odmítají, že jejich dítě je schopno mučit nebo týrat spolužáka a libovat si v tom. Během schůzky s agresory bylo vždy zarážející, že tito mladí jedinci neměli vůbec žádné pocity viny, netrápili se problémem, že někomu ublížili, a zasloužené potrestání vnímali jako křivdu. Těmto jedincům chyběl jakýkoliv pohled na nemorálnost jejich jednání.

Primárním zdrojem morální slepoty agresorů je jejich sobeckost a pozornost zaměřenou na vlastní osobu. Považují se za střed světa a podle toho si upravují mravní normy pro svou potřebu. Vážít si člověka je jim cizí a porozumět utrpení a bolesti bližního je nad jejich schopnosti.

Říčan a Janošová (2010, str. 54-56) ve své publikaci sepsali typické vlastnosti agresora, ty nám mohou pomoci jej odhadnout:

- *Útočník bývá tělesně zdatný, silný a obratný, tzv. „vazba“. Někdy ovšem dokáže šikanu vymyslet a zorganizovat i jedinec malý a fyzicky slabý.*

- *Ve tváři útočnicka, v jeho mimice, výrazu a rysech se objevuje určitá hrubost. Známe však i agresory s tzv. „andělskou tváří“ a nevinným úsměvem.*
- *Agresorem bývá často osoba, která se vyznačuje s horkokrevným temperamentem, vznětlivý, impulzivní, špatně se kontroluje a často se objevuje v konfliktu.*
- *Agrese bývá spojena s dalšími způsoby porušování školního řádu a pravidel chování. Jedná se o celkovou nekázeň, drzost, lhání, krádeže, podvádění, ničení věcí aj.*
- *Útočník mívá většinou slabší školní prospěch. Příčinou bývá jeho neukázněnost.*
- *Také mívá „zakrnělé“ svědomí. Dobře se chová jen tehdy, když něco chce nebo když ví, že něco dostane. Stává se, že se bojí odhalení a následného trestu. Strach ale neznamena to, že má dotyčný svědomí.*
- *Často bývá agresor u spolužáků neoblíbený, vzbuzuje spíše strach než sympatie.*
- *Agresor si šikanováním „hojí mindrák“, jedinec je navenek tvrdý a krutý proto, že trpí pocity méněcennosti, nedostatkem sebevědomí, závidí ostatním spolužákům jejich vyrovnaný rodinný život. Je nešťastný a pomoci mu můžeme je tehdy, když pochopíme jeho prožívanou bolest.*
- *Útočník bývá dominantní, panovačný, rád druhé ovládá a manipuluje s nimi. Bezohledně se prosazuje. Užívá si to, když má nad druhými moc.*
- *Tento jedinec bývá krutý, zlomyslný a škodolibý. Radostí je pro něj ubližovat druhým.*
- *Chybí mu empatie neboli schopnost vcítit se do druhého. Netuší, co druhým dělá radost a co je zraňuje.*

Kolář (1997, str. 55-56) na základě svého praktického hlediska rozlišuje tři typy iniciátorů šikanování:

1. Hrubý, primitivní, zbrklý, se silnými kázeňskými problémy, má poškozený vztah k autoritě. Šikanuje masivně, brutálně a bezcitně, vyžaduje totální poslušnost, používá šikanování jako cíl k zastrahování ostatních. V rodině tohoto jedince je známka častého výskytu agrese a brutality ze strany rodičů, agresor svým chováním jako by násilí vracel nebo ho kopíroval a přenášel na další jedince.

2. Nadmíru slušný, kultivovaný, narcisticky šlechtěný, zvýšeně úzkostný, sevřený, občas i se sadistickými sklony v sexuálním smyslu. Násilí a týrání probíhá promyšleně, probíhá spíše ve skrytu, bez přítomnosti svědků. Takovéto počínání je připisováno běžnému prosazování důsledného a náročného přístupu, někdy až vojenského drilu bez lásky a emocí.

3. Optimistický, vtipálek, dobrodružný, s notnou dávkou sebedůvěry, výřečný, nezřídká oblíbený a vlivný. Šikanuje pro své pobavení a zábavu druhých. Patrná je snaha vytknout humorné a zábavné stránky trýznění. U tohoto příkladu nejsou zaznamenána významnější odlišnosti v rodinném prostředí. Pouze ve všeobecné rovině je přítomno citové strádání a ztráta duchovních a mravních hodnot v rodině.

Je příčinou agresivního chování i to, v jaké sociální vrstvy agresor má původ? Podle výzkumů se potvrdilo, že na sociální vrstvě nezáleží, eventuálně nelze říci, že by dítě z kterékoliv sociální vrstvy mělo dispozici k šikanování méně anebo více.

Říčan (1995, str. 34) tvrdí: „Podle nepotvrzeného, ale mezi našimi pedagogy dnes rozšířeného a věrohodně zdůvodněného názoru pochází řada dětských agresorů z rodin nové podnikatelské „elity“. Mají ekonomicky úspěšné rodiče, kteří bývají svou prací plně zahlceni a na děti nemají čas, zato je rozmazlují nepřiměřeným kapesným.

Být šikanovanou obětí se může stát v důsledku komukoliv. Přesto bylo určeno, že existují určité individuální charakteristiky, které zvyšují nebezpečí, že se jedinec stane obětí šikanování. Tyto charakteristiky obsahují odlišnosti od skupinové normy případně jiný tělesný nebo duševní postižení. Velmi často chybí fyzická síla, vyskytuje se obezita, neobratnost, eventuálně neobvyklost vzhledu. Z psychických znevýhodnění jsou uváděny např. specifické poruchy učení, opožděný mentální vývoj, porucha pozornosti s hyperaktivitou apod. Oběti šikanované pro svou odlišnost od skupinové normy se mohou lišit nejrůznějšími způsoby, od stylu oblékání až po rasovou rozdílnost.

Říčan a Janošová (2010, str. 59-63) se zajímají o osobnost oběti. Šikanovaný mohou být chlapci i děvčata. Jsou to osoby, na které se opětovně zaměřuje agrese vrstevníků, kteří se nedovedou nebo dokonce nemohou bránit. Obětí se může stát i dítě,

keré se ve třídě prezentuje nejlepším prospěchem, tím provokuje vzteklou a línou část třídy. Vyskytují se určité, představitelé obětí:

- Fyzicky slabí jednotlivci, především chlapci.
- Výrazné vnější atributy, mezi které počítáme například nošení brýlí, nadváhu, rezavé vlasy, rozštěp rtů nebo invalidita. Patří sem i koktavost aj.
- Rasová rozdílnost, v první řadě se jedná o barvu pleti.
- Neurotický jedinec, který bývá zpravidla plachý, tichý, introvertní, ustrašený, straní se od kolektivu, ubližuje mu i malá kritika, bojí se všech konfliktů.
- Dítě s hyperaktivitou a poruchou pozornosti – ADHD.
- Dítě s opožděným rozumovým vývojem.
- Dítě zeslabené nemocí.
- Dítě něčím pobařující.
- Dítě egoistické, není schopno si najít přátele.
- Dítě pesimistické, s pocity méněcennosti a beznaděje
- Dítě snadno podléhající cizí vůli, neschopné protlačit se do kolektivu
- Dítě ze sociálně slabé rodiny, nemůže se měřit po materiální stránce s ostatními spolužáky.
- Dítě, kterému chybí soudržnost ostatním kolektivem.
- Dítě, které se snaží přehnaně získat náklonnost učitelů.
- Děti, u kterých se projevuje jak duševní tak sociální postižení.
- Nové dítě, které přijde do fungujícího třídního kolektivu.

Nejrůznější vlivy z rodinného kruhu mohou způsobit hrozbu, že se dítě stane obětí. Některé rodinné okolnosti úzce souvisí s možností, kdy se dítě stane šikanované:

- Přehnaně hýčkající a ochraňující matka, ta dítě rozmazluje a nedovoluje mu získávat jakékoliv zkušenosti.
- Výchova jedináčka, kdy rodiče nerozvíjejí schopnosti pro vrstevnické vztahy.
- Rodina s problematickým přístupem k násilí. Někteří rodiče říkají dětem od malička, že problémy se neřeší fyzickým násilím, a ty se pak nedovedou bránit, případnému útoku.
- Rodina sociálně izolovaná, například z náboženských i jiných důvodů.

- Rodina s nadprůměrně stydlivou sexuální výchovou. Dítě se tak v následku děsí toho, co je pro ostatní vrstevníky obvyklé.

Oběti se postupem času prosadí více než agresoři. V dospělosti si tito jedinci najdou místo, které je naplňuje a úspěšně se integrují do společnosti. Mohou se ovšem stát případy, kdy oběť končí sebevraždou. Těchto sebevražd bohužel přibývá */lze doložit/*. Většinou se oběti přenesou přes ponížení a v životě jsou úspěšní.

2.5 Možnosti řešení sociálního kontextu šikany ve školním prostředí

2.5.1 Publikum

Děti, které jsou svědky šikany, získávají novou znalost. Opakovaně se uskutečňuje něco zapovězeného, co je nesporně špatné dle norem, v kterých jsou vychovávány. Týrání a mučení lidských bytostí je lákavá atrakce, které podlehnou. Svědčí o tom už historické záznamy, kdy naši předkové měli zalíbení ve veřejně prováděných exekucích, ať šlo o výkon trestu, mučení nebo o popravu. Jestliže šikana přetrvává několik týdnů až měsíců, potom zkušenost spolu s obavou proměňuje způsob myšlení třídy. Děti se zvolna přidávají na stranu agresorů. Množství těch, kteří se šikany třeba jen trochu aktivně zúčastní, roste – nejen proto, že přidat se na stranu moci skýtá pocit bezpečí. (Říčan, Janošová 2010, str. 64)

Ztráta iluzí o společnosti u ostatních členů skupiny. Žáci, kteří se přímo neúčastní šikanování, ale jsou svědky krutého bezpráví, ztrácejí iluze o společnosti, která by každému člověku měla zajistit ochranu proti jakékoliv formě násilí. Jsou konfrontováni s faktem, že se s tím nedá nic dělat, že autority nejsou schopny zajistit ochranu a bezpečnost slabým. Mravní i zákonné normy jsou zcela bez zábran překračovány, aniž by to pro agresory znamenalo nějakou komplikaci. Nic se neděje. Obdobně potom přistupují k násilí a k porušování zákona ve svém dalším životě. Nedělají nic, jsou zcela pasivní a apatičtí, nebo to později i sami nějak zkusí. Už vědí, jak se to dělá (třeba na vojně, kde je zaběhnutá tradice šikanování, se sami aktivně snaží držet s ní krok - nejdříve jako „bažanti“ a později s velkou vervou jako „mazáci“). Snížený efekt pedagogického působení u skupiny jako celku. Probuzení a nastartování šikanování je závažnou překážkou pedagogických snah o výchovný a výukový růst skupiny a jejích jednotlivých členů. Skupina přemožená "virem" šikanování zcela ztratí výchovnou funkci, jakou má zdravá komunita. Všichni členové jsou v různé míře poškozováni. Výukový efekt v takové nemocné skupině je minimální. (Kolář 2001, str. 92)

2.5.2 Role aktivního sociálního učení – zastávce ve třídě

Jedinců, kteří se postaví na obranu druhých, je v obvyklé skupině vždy menší počet, nejsou však žádnou vzácností, především mezi dívkami. Jsou to děti se smyslem pro odpovědnost a se sociálním cítěním, kterému je naučila rodinná výchova. Ve třídě jsou vlivní a oblíbení, vstřícní pomáhají spolužákům i v dalších situacích. Je třeba si jich vážít a pomáhat jim udržovat jejich vliv na celou třídu, kdykoliv je k tomu příležitost. Čím více je takových dětí ve třídě, tím více je třída imunní proti šikaně. (Říčan, Janošová 2010, str. 65)

2.5.3 Pedagog a rodič

Učitelé velmi často zaujímají nečinný až vyhýbavý přístup k problému týkajícímu se šikanování. Žáci jsou však zklamáni tím, jak se pedagogové stavějí k šikaně a násilí. Šikanu ignorují, bagatelizují utrpení obětí, prošetřují šikanu neobratně a polovičatě, agresory nechají bez trestu. Říčan (1995, str. 41) uvádí myšlenku Blatchforda, který konkretizuje: „*Učitelé, podobně jako jiní dospělí, často nechápou, jak trýznivé je pro oběti šikany, když musejí snášet vulgární nadávky a jiné urážky agresorů. Učitelé berou někdy vážně jen viditelné následky šikany: zranění a hmotné škody*“.

Učitel leckdy dá sám podnět k šikanování, když nesprávně použije ironie nebo dítě před třídou zesměšňuje. Může sdílet averzi dětského kolektivu k oběti, přehlížet jeho šikanování a ponižování. Tím tomu dává volný průběh. Učitelům chybí odborná příprava a podmínky. Většina by měla absolvovat kurs prevence a řešení šikany, doporučený MŠMT z roku 2009. Škola by měla mít a poskytovat základní literaturu o šikaně, dostupnou pro všechny pedagogy.

Říčan (1995, str. 42) odpovídá na otázku: „*Jaký podíl mají na šikaně sami rodiče agresorů a obětí?*“ Rodiče agresorů se nedovědí, že jejich dítě někoho šikanuje, nechlubí se s tím doma. Škola, která o incidentu informuje, dá rodičům příležitost dítě fyzicky potrestat, čímž agresivitu dítěte neodstraní. Jiná možnost, že tento projev uvítají z hlediska ostrých loktů, bez kterých se v globálním světě jejich dítě údajně neuplatní.

K výtkám školy se stavějí arogantně a své dítě obhajují tím, co jim agresor doma nalže. Stávají se tak nepřímými účastníky šikany.

Rodiče obětí zjistí šikanu dříve a častěji než rodiče agresorů, když děti přes výhrůžku („ani necekneš!“) se doma se svým trápením svěří, nebo příznaky šikany jsou takového rozsahu, že rodiče pochopí, o co se jedná. Bohužel, oběti se bojí řešení šikany, a tak se snaží rodiče přesvědčit, ať nezasahují a rodiče jim často vyhoví. Za prvé, že nevěří učitelům při řešení šikany a potrestání agresora. Za druhé, bojí se, že stížností školu pohněvají. Někdy poradí dítěti, že se nemá bránit a nemá provokovat agresory. To však není pro dítě žádné povzbuzení. Vlastní nemohoucností mohou rodiče dokonce dítě obvinít, že si za to může samo a chtějí, ať si samo vyřeší agresi. Pokud to dítě nezvládne, prohloubí se tím jeho pocit nedostatečnosti a zůstává se svou úzkostí a bezradností samo.

2.5.4 Místní komunita a celá společnost

„Zamoření šikanou i možností jejího omezení souvisí s místními poměry. Škola, která má ve svém okolí vysokou prestiž, má lepší předpoklady získat si důvěru rodičů, na které záleží očekávání žáků, jejich respekt k pedagogům, kázeň a pracovní atmosféra i pocit bezpečí ve škole. Do školy zasahují pozitivně i negativně - sociální sítě rodičů i starších žáků, vlivní sponzoři, politicky aktivní občané, někdy i skupiny, jejichž aktivity jsou na hranici zákona. Existují i kriminální gangy dospívajících, zapletené do prodeje drog, které mohou mít své členy přímo mezi žáky a skrze ně šířit strach. Vedení školy dělá dobře, když využívá každou příležitost k propagaci úspěchů školy, k získávání sympatií a podpory veřejnosti za pomoci místního tisku a různých forem osvětové činnosti, včetně popularizace poznatků o nebezpečí násilí mezi dětmi. Informace o tom, jaké případy se stávají na školách a co místní škola dělá pro to, aby jim předcházela, mohou mít nemalý význam. Říčan, Janošová (2010, str. 71)

Celá společnost a škola jsou těsně spojené prvky. Vztahy mezi spolužáky jednotlivé třídy jsou obrazem celospolečenských poměrů. Názory, postoje a hodnoty dětí jsou plodem toho, jak smýšlejí, cítí a konají příslušníci této země. V této době je více jasné, že standarty slušnosti, ohleduplnosti, pravdivosti a poctivosti nejsou dodržovány, tak jako dříve. Prosperita v podnikání, kariéře i politice na všech úrovních

je obdivována bez hlediska na to, jakou metodou byl dosažena. Tradiční pravidlo – silný chrání slabého je vytlačováno opačným pravidlem – silný má vždy pravdu, slabý má smůlu. Úcta k autoritám všeho druhu není patrná. Policie se už nikdo nebojí, naopak policisté sami mají obavu, aby náhodou neurazili nějakého vlivného podnikatele nebo politika. Pokles kázně ve školách má spoustu příčin, jeho hlavní dopad je neschopnost a strach účinně bránit slabé a slušné před silnými a necitelnými. Oboustranná důvěra, loajalita a spolupráce, které jsou pro výchovu nezbytné, se obnovují zvolna, což komplikuje prevenci řešení záležitostí šikany. Aby mohli pedagogové ubránit slušné a slabé děti, musí mít ve společnosti patřičnou pozici a autoritu. Žalostné zaostávání jejich platů za průměrem ostatních vysokoškolsky vzdělaných jednotlivců vyjadřuje velkou neúctu k jejich práci a skryté opovržení, jež se projevuje na vztahu, který k nim mají jejich žáci. Rozšíření šikany ve školách a její surovost jsou zrcadlem doby, která se odráží v naší společnosti. (Říčan, Janošová 2010, str. 71-72)

2.6 Kyberšikana

Kyberšikana je těsně spojena s vývojem informačních a komunikačních technologií. Je to důsledek proměny a modernizace společnosti. Vágnerová (2009) udává, že tyto technologie mají i stinnou stránku. Je to podobné jako u všech vynálezů, mohou být smysluplně využívány, nebo zneužívány. Poskytují zrádné nástroje, které nemají limity, hranice a svědomí. Slovo podobného významu k názvu kyberšikana se používá kybernetická šikana, elektronická šikana, digitální šikana, počítačová šikana kybernetické agrese.

Vašutová a kol. (2010, str. 75) uvádí definici kyberšikany od Hinduja a Patchin (2009) jako „*záměrnou, opakovanou a zraňující činnost využívající počítač, mobilní telefon a jiné elektronické přístroje*“.

Dehue a kol. (2008) in: Vašutová a kol. (2010, s. 76), píší o tom, že „*kyberšikanu chápou jako trýznění, hrozby, ponižování, ztrapňování nebo jiné útoky mezi mladistvými pomocí internetu, interaktivních a digitálních technologií nebo mobilních telefonů. Má stejné charakteristiky jako nepřímé tradiční šikanování: stává se opakovaně, zahrnuje psychické násilí a je záměrné*“.

V interpretaci Vašutové M. a kol. (2010, s. 77) představuje kyberšikana „*specifický druh násilí, který využívá k ponižování, nadávání, urážení, zastrašování, vyhrožování, vydírání a pronásledování jedinců moderních médií, př. internetu, mobilních telefonů aj.*“.

Termínem kyberšikana též značíme nebezpečné komunikační jevy provedené pomocí informační a komunikační techniky (např. pomocí mobilních telefonů nebo služeb v rámci internetu), které mají za následek ublížení nebo jinou újmu oběti. Oběti je ubližováno opakovaně, ať už původním útočníkem či osobami, které se do kyberšikany zapojí později. Kyberšikana je druhem psychické šikany.

2.6.1 Porovnání šikany a kyberšikany

Kyberšikana je často konfrontována s tradiční šikanou. Společné mají to, že v obou případech jde o vztahy mezi lidmi a v obou případech jsou nežádoucí, perzistentní a zraňující. Obě jsou problém, který je nutno řešit. V dnešní době je toto práce na dlouhou dobu. Vašutová M. a kol. (2010) sumarizovali rozdíl mezi běžnou a kybernetickou šikanou v tabulce č. 3:

Tabulka č. 3: Rozdíly mezi tradiční a kybernetickou šikanou

		Tradiční šikana	Kyberšikana
JAK	Způsob	Tváří v tvář.	Za použití ICT.
	Forma	Fyzická, verbální, sociální, ekonomická.	Nevyžádaná, zraňující, vyhrožující sdělení, pořizování a šíření záznamů.
	Prostředek	Fyzická zdatnost, verbální zdatnost, orientace v sociálních vztazích.	Mobilní telefon, PC, internet, (SMS, MMS, e-mail, IM, web, sociální sítě, PC hry).
KDE	Místo	Školní prostředí.	Kdekoli v dosahu ICT.
		Nejbližší okolí.	Celý svět.
KDY	Čas	Před/v průběhu/po školním vyučování.	Kdykoli 24 hodin/ 7 dní v týdnu.
	Trvání	Opakovaná akce.	Jednorázový akt.
	Expozice	Jednorázově.	Opakovaně.
KDO	Identita aktérů	Vzájemná znalost	Anonymita
	Agresor	Fyzická/sociální převaha	Pokročilá znalost ICT.
	Publikum	Pasivní přihlížející, omezený počet	Aktivní šířitelé (stávají se agresory). Nekončící publikum (celý svět).
	Oběť	Fyzicky, sociálně slabší.	Kdokoli, nebo s menší znalostí ICT.
	Dospělí	Informováni, zapojení, prevence i intervence.	Nedostatečná úroveň, nízká úroveň supervize.

Zdroj: Vašutová M. a kol. (2010, *Proměny šikany ve světě nových médií*, Ostrava: Filozofická fakulta Ostravské univerzity v Ostravě str. 79)

2.6.2 Příčiny, prostředky a způsoby

Příčiny kyberšikany jsou rozmanité, neurčité a hlavně jejich původ začíná někde v minulosti a je důsledkem narušené komunikace a schopnosti empatie.

- je bohužel vnímána jako normální věc, je tolerována a zůstává bez následků, může trvat léta
- nuda, vzniká z dlouhé chvíle a postupem času a hloubky sporu, vzniká větší, který se vyhrocuje a šíří
- kulturní konflikty mezi dospívajícími různých národností
- spory ve třídě, stále častěji se přesouvají na internet a pomocí sociálních sítí nebo sms zpráv se dále rozvíjejí
- rozpad přátelství, z nerozlučného přátelství se občas stává nenávist a pomstychtivost
- proměna třídního kolektivu, reorganizace nebo noví žáci
- zveřejnění osobních informací, neuvědomění si, jejich zneužití

Prostředky na užití kyberšikany jsou různé. Používají se mobilní telefony, které děti dnes bohužel vlastní často již od prvních tříd. Mobilní telefony umožňují pořizovat fotografie, videa, zvukové záznamy, psát textové zprávy i připojení k sociálním sítím. Hlavním prostředkem je zcela určitě internet. Ten umožňuje sdílení veškerých záznamů, jak zvukových, tak video nebo fotografií, navazování vztahů s ostatními, zapojení se do diskuzí, až po vytváření vlastního světa, pouze virtuálního.

Možnosti k provedení kyberšikany pomocí internetu nebo mobilu jsou v podstatě nevyčerpatelné. Kolář (2011, str. 9) je označuje „virtuální zbraně“. Pro přehled uvádí některé praktiky:

- odesílání urážlivých a zastrašujících textových zpráv přes elektronickou poštu, SMS a MMS zprávy
- distribuce urážejících či ponižujících videí a fotografií oběti
- tvorba webových stránek, kde je oběť ostouzena a ponižována
- organizace negativních internetových anket, kdo je nejošklivější, nejhlupejší apod.

- umístování pornografických fotografií s tváří oběti na internet
- filmování příhod ponížení oběti (bití, kopání, svlékání, ...), ale i celovečerních filmů, které mají svůj kompletní natáčecí štáb
- promyšlené dlouhodobé hry, např. vytvoření falešné virtuální lásky pro nesympatického spolužáka, který se do ní zamiluje
- nepřímé útoky a kyberšikana přes zprostředkovatele. Pod jménem oběti se rozesílají urážlivé zprávy nebo se oběť přihlašuje do různých seznamek a e-mailových listů a mají její přihlašovací údaje.

Willard ve své knize *Cyberbullying and Cyberthreats (2007 str. 5-12)* popisuje tyto formy sociální agrese:

- **Planoucí - Flaming.** Jde o ohnivou, krátkodobou hádku mezi dvěma a více protagonisty v prostředí online, to jsou diskusní fóra, chatové místnosti, nebo v online hrách. Používá se velmi vulgární jazyk a lze se urážet i zvukově, přes mikrofon. Z hlediska sociální síly jsou protagonisté přibližně na stejné úrovni. Ve většině případů se agresori nikdy nepotkají.
- **Obtěžování - Harrassment.** Jedná o opakované obtěžování posíláním urážlivých nebo výhružných zpráv, prostřednictvím SMS, e-mailů, chatu, sociálních sítí nebo telefonu. Agresor není v přímém kontaktu s obětí, může to být člověk z celého světa, mohli se potkat na sociálních sítích nebo agresor náhodně vybral telefonní číslo.
- **Očerňování - Denigration.** Agresor zveřejňuje informace o oběti, které nejsou pravdivé, ale naopak hanlivé, urážlivé, zesměšňující. Umisťuje informace na blogu, webu a sociálních sítích. Oběť není přímým příjemcem těchto informací.
- **Zosobnění - Impersonation.** Předstírá, že je někdo jiný pomocí identifikačních údajů oběti, které získá díky přátelství. Jeho jménem odesílá urážlivé či nevhodné informace. Příjemci následně nespravedlivě obviní nevinnou osobu, o níž se domnívají, že je autorem. Toto se také někdy nazývá krádež identity - masquerading.
- **Odhalení a triky - Outing and trickery.** Sdílení osobních, tajných nebo intimních informací, dokumentů, které oběť nikdy nezamýšlela zveřejnit. Třeba odhalení erotických informací může být použito k vydírání nebo jako pomsta za

ukončení vztahu. Trik je na vymámení tajemství pod lživým příslibem zachování soukromí, které okamžitě a úmyslně zveřejní.

- **Vyloučení - Exclusion.** Zde se jedná o vyloučení z chatu, online her, blogů, ze seznamu přátel. Toto je nejtvrďší trest od doby pravěké rodové společnosti, kdy člověk bez společnosti většinou zahynul. V dnešní době to zanechá emoční jizvu na duši mladého člověka.
- **Pronásledování - Cyberstalking.** Význam slova znamená pronásledování, slídění nebo sledování oběti a jejích blízkých prostřednictvím moderních ICT prostředků. Zahrnuje opakované zasílání výhružných zpráv, včetně vydírání. Jsou velmi zraňující nebo extrémně útočné. Možným indikátorem vedoucím k odhalení, že se taková šikana odehrává, je okamžik, kdy oběť začne mít strach o svou bezpečnost a své zdraví. V ten moment je mez překročena. Agresor může skrývat svou identitu.
- **Ohrožení - Cyberthreats.** Sem se řadí přímé hrozby. Jde o sdělení o záměru někomu ublížit nebo sobě ublížit. Dále se může jednat o zveřejnění v online světě, takového materiálu, kdy oběť v důsledku rozrušení ublíží někomu jinému, sobě a někdy to končí až sebevraždou.

Česká nevládní a nezisková organizace Člověk v tísni ve spolupráci s městem Plzeň publikovala příručku o kyberšikaně určenou pro pedagogy. Jsou zde uvedeny jak přímé (chování okolí vůči jedinci) tak i nepřímé (chování nebo vzhled jedince) ukazatele přítomnosti kyberšikany.

Dítě může být elektronicky šikanované, když (nepřímé ukazatele)

- *náhle přestane používat počítač*
- *často mění chování a nálady*
- *před cestou do školy trpí bolestmi břicha nebo hlavy*
- *je nervózní nebo nejisté při čtení e-mailů nebo SMS zpráv v mobilu*
- *nechce/bojí se chodit do školy nebo vůbec mezi lidi*
- *je rozčilené, expresivní nebo frustrované při odchodu od počítače*
- *se vyhýbá rozhovoru o tom, co dělá na počítači*
- *chodí za školu*

- zhorší se jeho prospěch ve škole
- pobývá v blízkosti učitelů
- vystupuje ustrašeně
- má smutnou náladu
- je apatické, někdy naopak nezvykle agresivní
- špatně usíná, má noční můry

Dítě může elektronicky šikanovat, když (nepřímé ukazatele)

- rychle vypíná monitor nebo zavírá programy v počítači, když se přiblížíte
- tráví u počítače dlouhé hodiny počítače v noci
- je rozčilené, pokud nemůže nečekaně použít počítač
- se přehnaně u počítače směje
- se vyhýbá hovorům o tom, co na počítači vlastně dělá
- používá několik online účtů nebo adres, které ani nejsou jeho
- pokud se nesvěří samo, měl by se rodič ptát na vztahy ve třídě
- ve škole mohou být podezřelé smějící se hloučky žáků kolem počítače

Přímé ukazatele (chování okolí vůči dítěti)

- úmyslné ponižování.
- hrubé žertování a zesměšňování.
- pohrdání.
- nadávky.
- neustálé kritizování a zpochybňování.
- poškozování a krádeže osobních věcí.
- omezování svobody.
- tělesné útoky.

(2009, *Kyberšikana a její prevence - příručka pro učitele str. 53 - 54*)

3 Praktická část

3.1 Předmět, způsob a objekt psychologického výzkumu

Předmětem mého výzkumu je zjištění a shromáždění informací o míře výskytu agresivity a kyberšikany u žáků a žákyň na druhém stupni základních škol. Ke zjištění agresivity a kyberšikany byl použit dotazník BPAQ, který byl po mé realizaci předvýzkumu, kdy jsem dotazník nechal vyplnit několika žáky, upraven a doplněn (Buss, A. H., & Perry, M. P. 1992. *The aggression questionnaire Journal of Personality and Social Psychology*, 63, 452-459).

Úprava dotazníku byla navržena z hlediska jednoduchosti. Původně měly být otázky ohodnoceny body 1 až 5, kdy 1 – znamená, neplatí pro mě vůbec, po 5 - plně mě charakterizuje. Upravil jsem je tedy na tři možné odpovědi (Ano, Ne, Někdy). Dále byly doplněny otázky týkající se kyberšikany. U těchto tří otázek byla možná pouze odpověď Ano, Ne. Bohužel jsem zjistil, po vyplnění dotazníků u tří škol, že otázek je moc a žáci se v nich hůře orientují. Nejvíce to bylo znát u žáků šestých tříd. Naštěstí v tomto jsem nedal na původní požadavky vyučujících a byl přítomen u vyplňování dotazníků. Ve většině případů chtěli pouze dotazníky poslat a v rámci vyučování občanské nauky doplnit. Trval jsem, že budu přítomen u doplňování, z důvodů vysvětlení nepochopených otázek v dotazníku. Ve většině případů žáci potřebovali některé otázky vysvětlit, bylo zajímavé, že se opakovalo dvě až pět otázek, které nemohli pochopit. Hlavně se na nepochopené otázky ptalo nezávisle několik dětí za sebou, jak postupně vyplňovali dotazníky.

Objektem psychologického zkoumání byli žáci ve třídách 6. 7. 8. ročníku, tedy ve věku 12, 13 a 14 let na 2. stupni základních škol v Jihočeském kraji. Na základě předmětu psychologického zkoumání byly stanoveny cíle výzkumu a výzkumné otázky, které byly statisticky zpracovány a vyhodnoceny.

3.2 Cíle výzkumu a výzkumné otázky

Hlavním cílem diplomové práce je zjištění pomocí dotazníku výskyt fyzické agrese, slovní agrese, zlosti, nepřátelství a kyberšikany na 2. stupni základních škol, jeho předpokládané rozdíly dané pohlavím, lokalitou, kde se škola nachází. Tyto rozdíly jsou v těchto několika oblastech:

- 1) Porovnat rozdíly v míře výskytu fyzické agrese, slovní agrese, zlosti, nepřátelství a kyberšikany mezi chlapci a děvčaty obecně na 2. stupni základních škol na základě dotazníků.
- 2) Porovnat rozdíly v míře výskytu fyzické agrese, slovní agrese, zlosti, nepřátelství a kyberšikany mezi chlapci a děvčaty na 2. stupni ZŠ Zdíkov na základě dotazníků.
- 3) Porovnat rozdíly v míře výskytu fyzické agrese, slovní agrese, zlosti, nepřátelství a kyberšikany mezi chlapci a děvčaty na 2. stupni ZŠ Mistra Jana Husa v Husinci na základě dotazníků.
- 4) Porovnat rozdíly v míře výskytu fyzické agrese, slovní agrese, zlosti, nepřátelství a kyberšikany mezi chlapci a děvčaty na 2. stupni ZŠ Prachatice, Vodňanská na základě dotazníků.
- 5) Porovnat rozdíly v míře výskytu fyzické agrese, slovní agrese, zlosti, nepřátelství a kyberšikany mezi chlapci a děvčaty na 2. stupni ZŠ Baara v Českých Budějovicích na základě dotazníků.
- 6) Porovnat rozdíly v míře výskytu fyzické agrese, slovní agrese, zlosti, nepřátelství a kyberšikany mezi chlapci a děvčaty na 2. stupni mezi všemi uvedenými školami dle zjištění na základě dotazníků.

Výzkumné otázky byly stanoveny na základě výzkumných cílů, kde hledáme statisticky větší rozdíly v míře výskytu fyzické agrese, slovní agrese, zlosti, nepřátelství a kyberšikany mezi chlapci a děvčaty obecně na 2. stupni základních škol:

- 1) Zjistíme statisticky významné rozdíly v míře výskytu fyzické agrese, slovní agrese, zlosti, nepřátelství a kyberšikany mezi chlapci a děvčaty na 2. stupni základních škol?
- 2) Zjistíme statisticky významné rozdíly v míře výskytu fyzické agrese, slovní agrese, zlosti, nepřátelství a kyberšikany mezi chlapci a děvčaty na 2. stupni ZŠ Zdíkov?
- 3) Zjistíme statisticky významné rozdíly v míře výskytu fyzické agrese, slovní agrese, zlosti, nepřátelství a kyberšikany mezi chlapci a děvčaty na 2. stupni ZŠ Mistra Jana Husa v Husinci?
- 4) Zjistíme statisticky významné rozdíly v míře výskytu fyzické agrese, slovní agrese, zlosti, nepřátelství a kyberšikany mezi chlapci a děvčaty na 2. stupni ZŠ Prachatice, Vodňanská?
- 5) Zjistíme statisticky významné rozdíly v míře výskytu fyzické agrese, slovní agrese, zlosti, nepřátelství a kyberšikany mezi chlapci a děvčaty na 2. stupni ZŠ Baara v Českých Budějovicích?
- 6) Zjistíme statisticky významné rozdíly v míře výskytu fyzické agrese, slovní agrese, zlosti, nepřátelství a kyberšikany mezi chlapci a děvčaty na 2. stupni mezi všemi uvedenými školami?

3.3 Metodika výzkumu

Ve své praktické části jsem využil metodu dotazníkového šetření. Dotazník je jednou z nejužívanějších metod výzkumu. Jedná se o kvantitativní výzkumnou metodu, která používá číselné údaje, zjišťuje množství, rozsah nebo frekvenci výskytu jevů. Získaná data jsou zpracovány odpovídajícími statistickými metodami. Číselné údaje se matematicky zpracovávají. Hlavním cílem je třídění údajů a vysvětlení příčin existence nebo změn jevů. Přesné údaje umožňují zevšeobecnění a vyslovování předpovědí. Důležitá je volba otázek, musí být správně formulovány, nesmí být sugestivní. Nutno do metodiky zahrnout zkoumané proměnné. Nezávislé proměnné - personálie a osobní údaje respondentů (pohlaví, věk, školu - stupeň školy, město nebo obec, ve kterém se škola nachází). Tyto proměnné jsou stabilnější, objektivní, těžko měnitelné a platí v daném okamžiku. Závislé proměnné - zmapování výskytu fyzické agrese, slovní agrese, zlosti, nepřátelství a kyberšikany u žáků a rozbor souvisejících jevů. Při stanovení výzkumných otázek jsem pracoval s proměnnými: pohlaví, věk, město nebo obec, ve které se škola nachází a míra výskytu fyzické agrese, slovní agrese, zlosti, nepřátelství a kyberšikany.

3.4 Popis zkoumaného vzorku

Dotazníkové šetření pro zjištění výskytu fyzické agrese, slovní agrese, zlosti, nepřátelství a kyberšikany proběhlo ve školním roce 2013/2014 v podzimních měsících (říjnu a listopadu) 2013. V původním záměru jsem chtěl provést výzkum na šesti školách v Jihočeském kraji; z toho na třech v okrese Prachatice, kdy dvě školy měly počet žáků pod 270 vyučovaných, jedna nad 270 vyučovaných. Další tři školy měly být přímo z Českých Budějovic s počtem žáků nad 270 vyučovaných. V Českých Budějovicích jsem oslovil pět základních škol, které však o můj výzkum neměly zájem – odmítly se zúčastnit. S výzkumem výskytu agrese, slovní agrese, zlosti, nepřátelství a kyberšikany mi však pomohl pouze ředitel na ZŠ a MŠ Baara v Českých Budějovicích, pan Mgr. Vladimír Čunát. Po konzultaci s vedoucím diplomové práce jsem použil k výzkumu jen čtyři základní školy, dvě s počtem vyučovaných pod 270 žáků a dvě s počtem nad 270 vyučovaných žáků.

První škola se nazývá Základní škola a Mateřská škola Zdíkov. Od 1. 9. 2013 dochází k obsahovým změnám vzdělávacího programu. Důraz je kladen na nové oblasti vzdělání: dopravní výchova, obrana vlasti, korupce, finanční gramotnost, sexuální výchova, mimořádné události. Nově se zavádí povinnost druhého cizího jazyka na druhém stupni, k obsahovým úpravám dochází také v předmětu matematika. V letošním roce je zde vyučováno 163 žáků.

Druhá škola se nazývá Základní škola Mistra Jana Husa a Mateřská škola Husinec a používá ŠVP „Komunitní škola“. Základní myšlenkové schéma „Komunitní školy“ je úzce vázáno na úkol plnit společenskou objednávku ve věcech vzdělávání. Každý pedagog, rodič, žák má právo se vyjadřovat ke kurikulu „své“ školy, podílet se podle svých možností a schopností na realizaci a být systematicky nápomocen či účasten spolurozhodování o životě školy.

Třetí škola se nazývá Základní škola Prachatice, Vodňanská 287, a používaný ŠVP s názvem ŠKOLA PRO KAŽDÉHO – ŠKOLA PRO VŠECHNY není nahodilý. Vyjadřuje základní myšlenku vzdělávacího programu – bezpečné prostředí, otevřenost školy všem dětem, rodičům, veřejnosti – a to jak obsahem vzdělání, demokratickými principy, respektováním žáka jako osobnosti, širokou nabídkou, diferencovaným

přístupem, vztahy ve škole, naplňováním nejzákladnějších potřeb, společnými prožitky učitelů, rodičů a žáků, tak i zapojením školy a jejích absolventů do veřejného života, jejich profesní orientace, schopnost svobodné a tvůrčí práce, samostatného myšlení a odpovědného rozhodování, chápání globálních vztahů, spřízněnost s přírodou a jejími zákony, soulad s obecně uznávanými životními a mravními hodnotami a demokratickými občanskými postoji.

Čtvrtá škola se nazývá Základní škola a Mateřská škola Baara České Budějovice. Používá ŠVP s názvem ŠKOLA DĚTEM – DĚTI ŠKOLE. Pro úspěšný rozvoj dítěte má velký význam pobyt v populačně přirozené skupině, ve které jsou zastoupeni jedinci s různými vlastnostmi, vlohami a různým typem postižení, pocházející z různého rodinného prostředí.

Tabulka č. 4: Popis zkoumaného vzorku.

	v ZŠ celkově 163 žáků		v ZŠ celkově 160 žáků		v ZŠ celkově 370 žáků		v ZŠ celkově 495 žáků	
ŠKOLA	ZŠ Zdíkov		ZŠ Husinec		ZŠ Vodňanská Prachatice		ZŠ a MŠ Baara České Budějovice	
	Dívky	Chlapci	Dívky	Chlapci	Dívky	Chlapci	Dívky	Chlapci
Třída	počet	počet	počet	počet	počet	počet	počet	počet
6.	11	10	8	7	25	21	23	20
7.	6	10	5	12	9	19	18	32
8.	5	6	6	5	20	24	22	24
Suma jednotlivě	22	26	19	24	54	64	63	76
Suma všech žáků	48		43		118		139	
Celkem	348							

3.5 Analýza zpracování dat

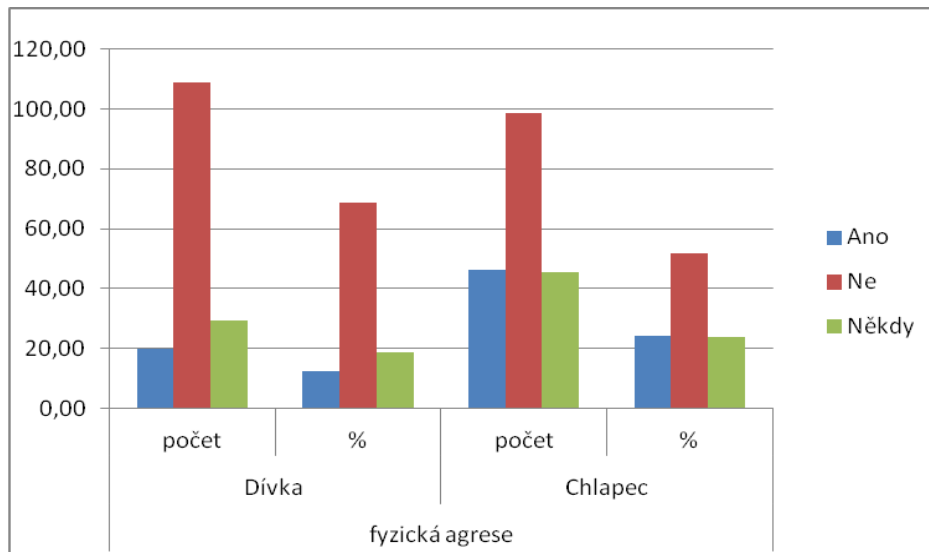
Pro zpracování a analýzu, byl použit program Microsoft Excel 2003. Data byla vyhodnocena statistickou metodou také v programu Microsoft Excel 2003 a finální výsledky byly zpracovány do tabulek pomocí stejného programu.

3.6 Výsledky výzkumu

V tabulce č. 5 jsou prezentovány výsledky z dotazníku zkoumajícího výskyt fyzické agrese, slovní agrese, zlosti a nepřátelství mezi dívkami a chlapci.

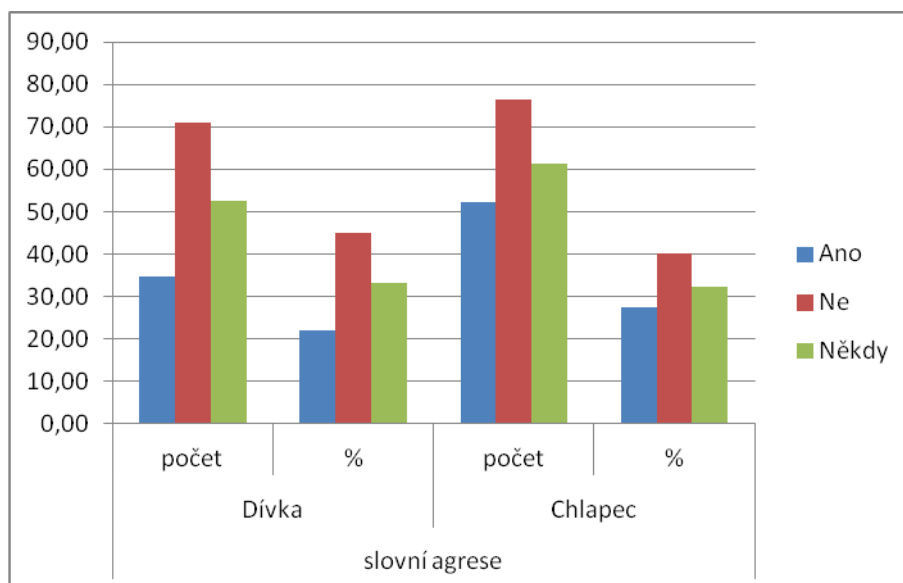
			Ano	Ne	Někdy
fyzická agrese	Dívka	počet	20	109	30
		%	13	69	19
	Chlapec	počet	46	98	45
		%	24	52	24
slovní agrese	Dívka	počet	35	71	52
		%	22	45	33
	Chlapec	počet	52	76	61
		%	27	40	32
zlost	Dívka	počet	33	82	43
		%	21	52	27
	Chlapec	počet	44	102	44
		%	23	54	23
nepřátelství	Dívka	počet	52	59	47
		%	33	38	30
	Chlapec	počet	59	82	49
		%	31	43	26

V grafu č. 1 jsou prezentovány výsledky z dotazníku zkoumajícího výskyt fyzické agrese mezi dívkami a chlapci.

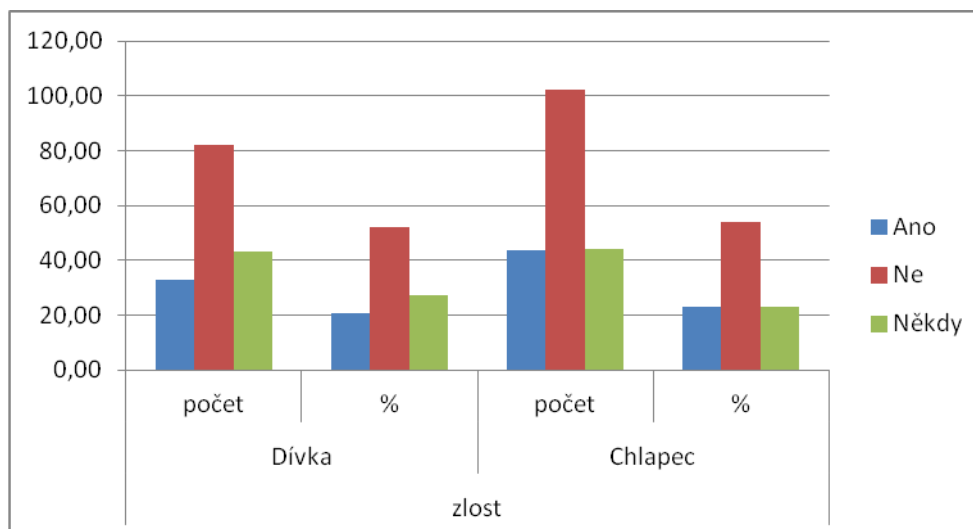
V oblasti fyzické agrese na otázky odpovědělo ANO 13% dívek (20) a 24% chlapců (46), NE 69% dívek (109) a 52% chlapců (98), NĚKDY 19% dívek (30) a 24% chlapců (45).

V grafu č. 2 jsou prezentovány výsledky z dotazníku na výskyt slovní agrese mezi dívkami a chlapci.

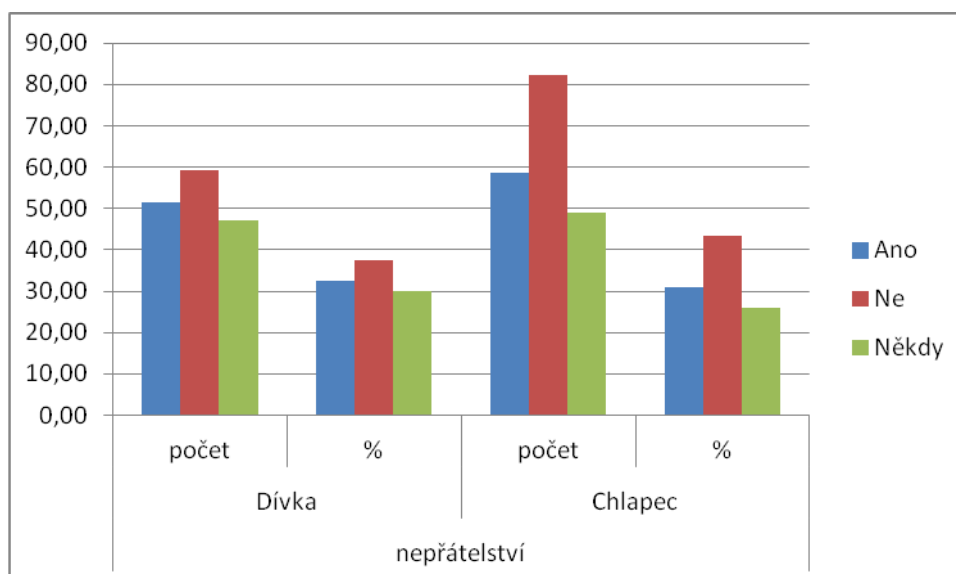
V oblasti slovní agrese na otázky odpovědělo ANO 22% dívek (35) a 27% chlapců (52), NE 45% dívek (71) a 40% chlapců (76), NĚKDY 33% dívek (52) a 32% chlapců (61).

V grafu č. 3 jsou prezentovány výsledky z dotazníku na výskyt zlosti mezi dívkami a chlapci.

V oblasti zlosti na otázky odpovědělo ANO 21% dívek (33) a 23% chlapců (44), NE 52% dívek (82) a 54% chlapců (102), NĚKDY 27% dívek (43) a 23% chlapců (44).

V grafu č. 4 jsou prezentovány výsledky z dotazníku na výskyt nepřátelství mezi dívkami a chlapci.

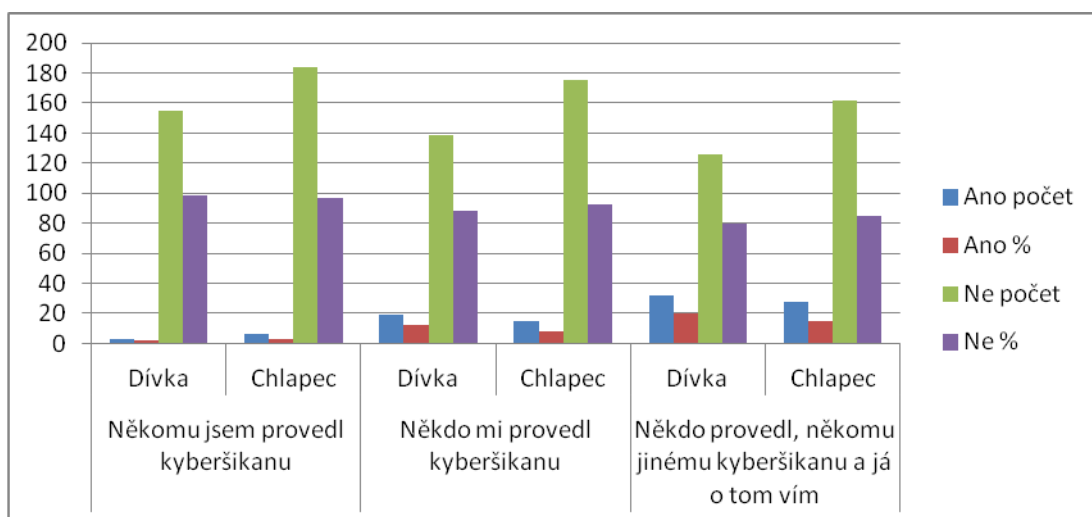

V oblasti nepřátelství na otázky odpovědělo ANO 33% dívek (52) a 31% chlapců (59), NE 38% dívek (59) a 43% chlapců (82), NĚKDY 30% dívek (47) a 27% chlapců (49).

V tabulce č. 6 jsou prezentovány výsledky z dotazníku na výskyt kyberšikany mezi dívkami a chlapci.

kyberšikana		Ano		Ne		Celkem	
		počet	%	počet	%	počet	%
Někomu jsem provedl kyberšikanu	Dívka	3	2	155	98	158	100
	Chlapec	6	3	184	97	190	100
Někdo mi provedl kyberšikanu	Dívka	19	12	139	88	158	100
	Chlapec	15	8	175	92	190	100
Někdo provedl někomu jinému kyberšikanu a já o tom vím	Dívka	32	20	126	80	158	100
	Chlapec	28	15	162	85	190	100

V grafu č. 5 jsou prezentovány výsledky z dotazníku na výskyt kyberšikany mezi dívkami a chlapci.

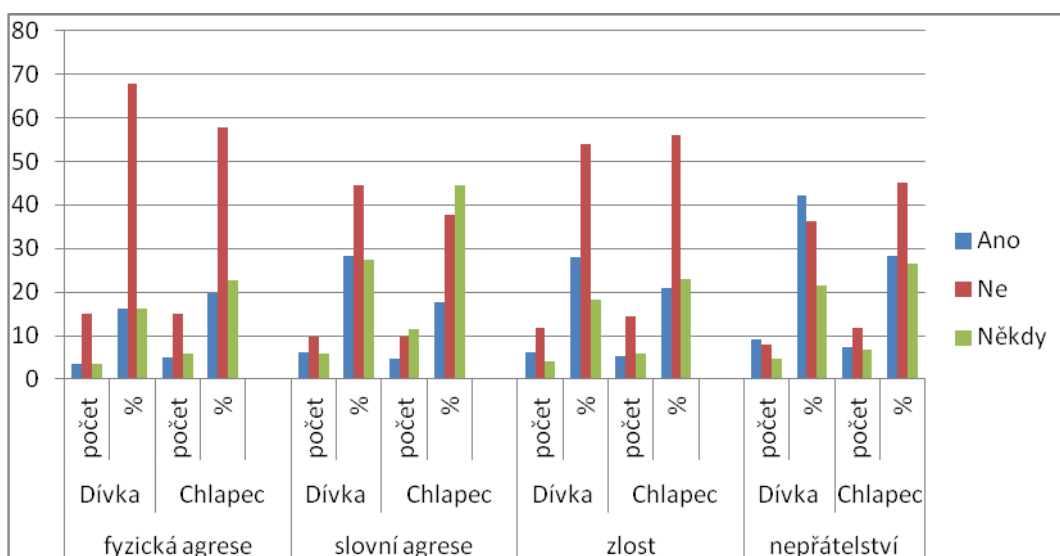
V oblasti kyberšikany na otázku **Někomu jsem provedl kyberšikanu** odpovědělo ANO 2% dívek (3) a 3% chlapců (6), NE 98% dívek (155) a 97% chlapců (184), na otázku **Někdo mi provedl kyberšikanu** odpovědělo ANO 12% dívek (19) a 8%

chlapců (15), NE 88% dívek (139) a 92% chlapců (175), na otázku **Někdo provedl někomu jinému kyberšikanu a já o tom vím** odpovědělo ANO 20% dívek (32) a 15% chlapců (28), NE 80% dívek (126) a 85% chlapců (162).

V tabulce č. 7 jsou prezentovány výsledky z dotazníku na výskyt fyzické agrese, slovní agrese, zlosti, nepřátelství mezi dívkami a chlapci v ZŠ Zdíkov.

			Ano	Ne	Někdy
fyzická agrese	Dívka	počet	4	15	4
		%	16	68	16
	Chlapec	počet	5	15	6
		%	20	58	23
slovní agrese	Dívka	počet	6	10	6
		%	28	45	27
	Chlapec	počet	5	10	12
		%	18	38	45
zlost	Dívka	počet	6	12	4
		%	28	54	18
	Chlapec	počet	5	15	6
		%	21	56	23
nepřátelství	Dívka	počet	9	8	5
		%	42	36	22
	Chlapec	počet	7	12	7
		%	28	45	26

V grafu č. 6 jsou prezentovány výsledky z dotazníku na výskyt fyzické agrese, slovní agrese, zlosti a nepřátelství mezi dívkami a chlapci v ZŠ Zdíkov.

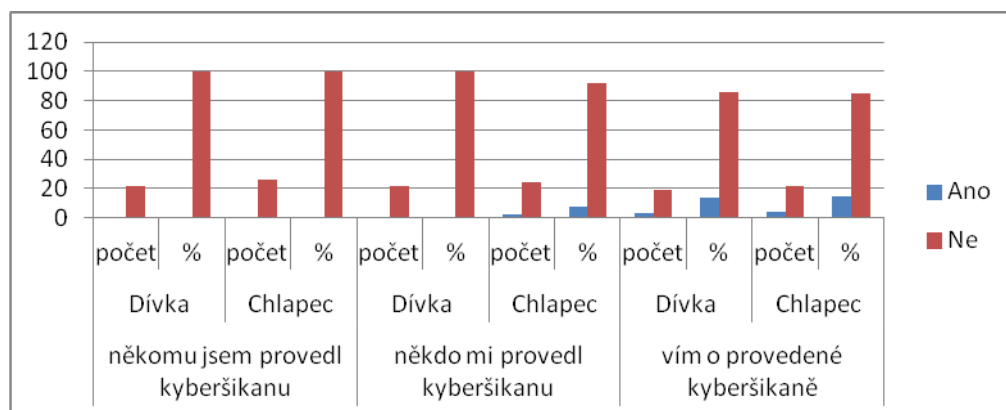

V oblasti fyzické agrese na otázky odpovědělo ANO 16% dívek (4) a 20% chlapců (5), NE 68% dívek (15) a 58% chlapců (15), NĚKDY 16% dívek (4) a 23% chlapců (6). V oblasti slovní agrese na otázku odpovědělo ANO 28% dívek (6) a 18% chlapců (5), NE 45% dívek (10) a 38% chlapců (10), NĚKDY 27% dívek (6) a 45% chlapců (12). V oblasti zlost na otázky odpovědělo ANO 28% dívek (6) a 21% chlapců (5), NE 54% dívek (12) a 56% chlapců (15), NĚKDY 18% dívek (4) a 23% chlapců (6). V oblasti nepřátelství na otázky odpovědělo ANO 42% dívek (9) a 28% chlapců (7), NE 36% dívek (8) a 45% chlapců (12), NĚKDY 22% dívek (5) a 26% chlapců (7).

V tabulce č. 8 jsou prezentovány výsledky z dotazníku na výskyt kyberšikanu mezi dívkami a chlapci v ZŠ Zdíkov.

			Ano	Ne
někomu jsem provedl kyberšikanu	Dívka	počet	0	22
		%	0	100
	Chlapec	počet	0	26
		%	0	100
někdo mi provedl kyberšikanu	Dívka	počet	0	22
		%	0	100
	Chlapec	počet	2	24
		%	8	92
vím o provedené kyberšikaně	Dívka	počet	3	19
		%	14	86
	Chlapec	počet	4	22
		%	15	85

V grafu č. 7 jsou prezentovány výsledky z dotazníku na výskyt kyberšikany mezi dívkami a chlapci v ZŠ Zdíkov.

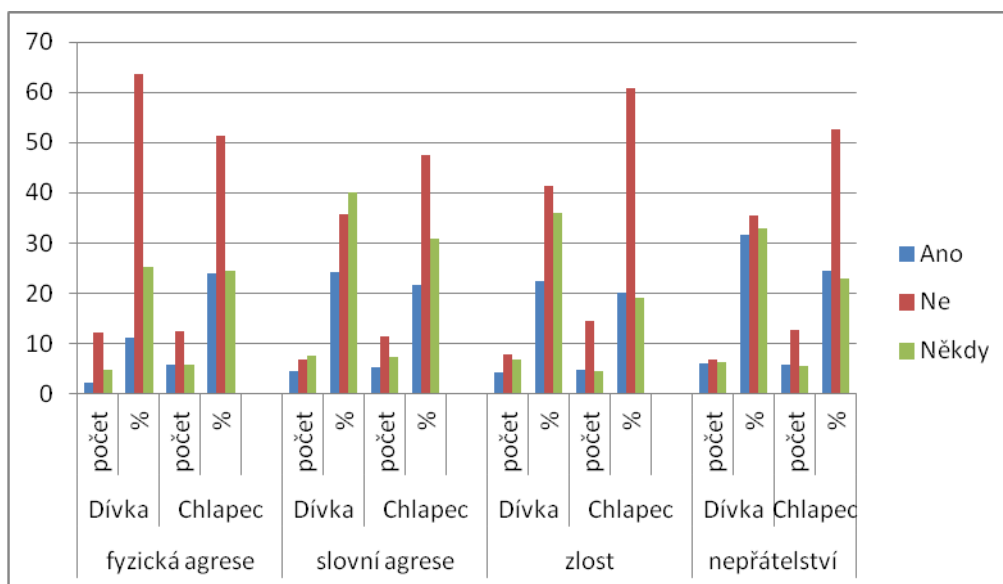

V oblasti kyberšikany na otázku **Někomu jsem provedl kyberšikanu** odpovědělo ANO 0% dívek (0) a 0% chlapců (0), NE 100% dívek (22) a 100% chlapců (26), na otázku **Někdo mi provedl kyberšikanu** odpovědělo ANO 0% dívek (0) a 8% chlapců (24), NE 100% dívek (22) a 92% chlapců (24), na otázku **Někdo provedl někomu jinému kyberšikanu a já o tom vím** odpovědělo, ANO 14% dívek (3) a 15% chlapců (4), NE 86% dívek (19) a 85% chlapců (22).

V tabulce č. 9 jsou prezentovány výsledky z dotazníku na výskyt fyzické agrese, slovní agrese, zlosti a nepřátelství mezi dívkami a chlapci v ZŠ Husinec.

			Ano	Ne	Někdy
fyzická agrese	Dívka	počet	2	12	5
		%	11	64	25
	Chlapec	počet	6	12	6
		%	24	51	25
slovní agrese	Dívka	počet	5	7	8
		%	24	36	40
	Chlapec	počet	5	11	7
		%	22	48	31
zlost	Dívka	počet	4	8	7
		%	23	41	36
	Chlapec	počet	5	15	5
		%	20	61	19
nepřátelství	Dívka	počet	6	7	6
		%	32	36	33
	Chlapec	počet	6	13	6
		%	24	53	23

V grafu č. 8 jsou prezentovány výsledky z dotazníku na výskyt fyzické agrese, slovní agrese, zlosti a nepřátelství mezi dívkami a chlapci v ZŠ Husinec.

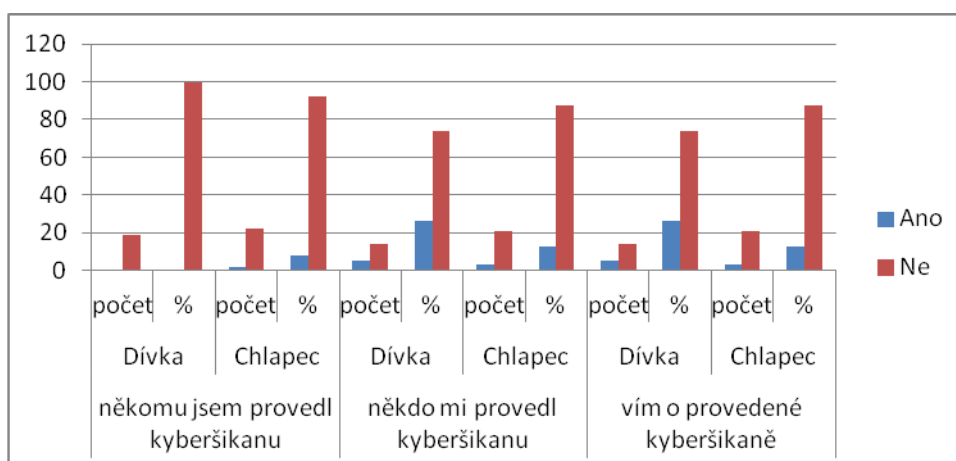

V oblasti fyzické agrese na otázky odpovědělo ANO 11% dívek (2) a 24% chlapců (6), NE 64% dívek (12) a 51% chlapců (12), NĚKDY 25% dívek (5) a 25% chlapců (6). V oblasti slovní agrese na otázky odpovědělo ANO 24% dívek (5) a 22% chlapců (5), NE 36% dívek (7) a 48% chlapců (11), NĚKDY 40% dívek (8) a 31% chlapců (7). V oblasti zlost na otázky odpovědělo ANO 23% dívek (4) a 20% chlapců (5), NE 41% dívek (8) a 61% chlapců (15), NĚKDY 36% dívek (7) a 19% chlapců (5). V oblasti nepřátelství na otázky odpovědělo ANO 32% dívek (6) a 24% chlapců (6), NE 36% dívek (7) a 53% chlapců (13), NĚKDY 33% dívek (6) a 23% chlapců (6).

V tabulce č. 10 jsou prezentovány výsledky z dotazníku na výskyt kyberšikany mezi dívkami a chlapci v ZŠ Husinec.

			Ano	Ne
někomu jsem provedl kyberšikanu	Dívka	počet	0	19
		%	0	100
	Chlapec	počet	2	22
		%	8	92
někdo mi provedl kyberšikanu	Dívka	počet	5	14
		%	26	74
	Chlapec	počet	3	21
		%	13	88
vím o provedené kyberšikaně	Dívka	počet	5	14
		%	26	74
	Chlapec	počet	3	21
		%	13	88

V grafu č. 9 jsou prezentovány výsledky z dotazníku na výskyt kyberšikanu mezi dívkami a chlapci v ZŠ Husinec.

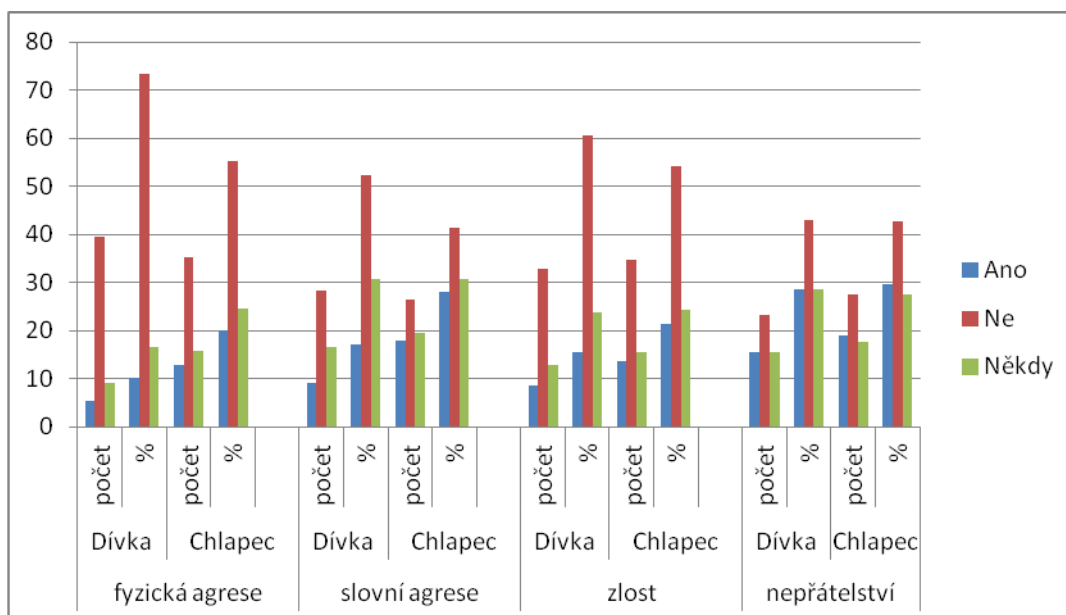

V oblasti kyberšikanu na otázku **Někomu jsem provedl kyberšikanu** odpovědělo ANO 0% dívek (0) a 8% chlapců (2), NE 100% dívek (19) a 92% chlapců (22), na otázku **Někdo mi provedl kyberšikanu** odpovědělo ANO 26% dívek (5) a 13% chlapců (3), NE 74% dívek (14) a 88% chlapců (21), na otázku **Někdo provedl někomu jinému kyberšikanu a já o tom vím** odpovědělo ANO 26% dívek (5) a 13% chlapců (3), NE 74% dívek (14) a 88% chlapců (21).

V tabulce č. 11 jsou prezentovány výsledky z dotazníku na výskyt fyzické agrese, slovní agrese, zlosti a nepřátelství mezi dívkami a chlapci v ZŠ Prachatice, Vodňanská.

			Ano	Ne	Někdy
fyzická agrese	Dívka	počet	5	40	9
		%	10	73	17
	Chlapec	počet	13	35	16
		%	20	55	25
slovní agrese	Dívka	počet	9	28	17
		%	17	52	31
	Chlapec	počet	18	26	20
		%	28	41	31
zlost	Dívka	počet	8	33	13
		%	16	61	24
	Chlapec	počet	14	35	16
		%	21	54	24
nepřátelství	Dívka	počet	15	23	15
		%	28	43	28
	Chlapec	počet	19	27	18
		%	30	43	28

V grafu č. 10 jsou prezentovány výsledky z dotazníku na výskyt fyzické agrese, slovní agrese, zlosti a nepřátelství mezi dívkami a chlapci v ZŠ Prachatice, Vodňanská.

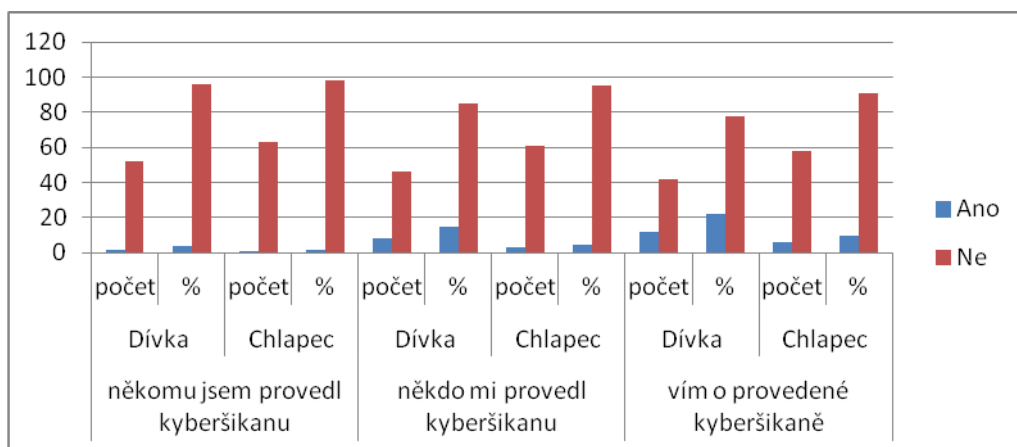

V oblasti fyzické agrese na otázky odpovědělo ANO 10% dívek (5) a 20% chlapců (13), odpověď NE 73% dívek (40) a 55 % chlapců (35), NĚKDY 17% dívek (9) a 25% chlapců (16). V oblasti slovní agrese na otázky odpovědělo ANO 17% dívek (9) a 28% chlapců (18), NE 52% dívek (28) a 41% chlapců (26), NĚKDY 31% dívek (17) a 31% chlapců (17). V oblasti zlost na otázky odpovědělo ANO 16% dívek (8) a 21% chlapců (14), NE 61% dívek (33) a 54% chlapců (35), NĚKDY 24% dívek (13) a 24% chlapců (16). V oblasti nepřátelství na otázky odpovědělo ANO 28% dívek (15) a 30% chlapců (19), NE 43% dívek (23) a 43% chlapců (27), NĚKDY 28% dívek (15) a 28% chlapců (18).

V tabulce č. 12 jsou prezentovány výsledky z dotazníku na výskyt kyberšikanů mezi dívkami a chlapci v ZŠ Prachatice, Vodňanská.

			Ano	Ne
někomu jsem provedl kyberšikanu	Dívka	počet	2	52
		%	4	96
	Chlapec	počet	1	63
		%	2	98
někdo mi provedl kyberšikanu	Dívka	počet	8	46
		%	15	85
	Chlapec	počet	3	61
		%	5	95
vím o provedené kyberšikaně	Dívka	počet	12	42
		%	22	78
	Chlapec	počet	6	58
		%	9	91

V grafu č. 11 jsou prezentovány výsledky z dotazníku na výskyt kyberšikanů mezi dívkami a chlapci v ZŠ Prachatice, Vodňanská.

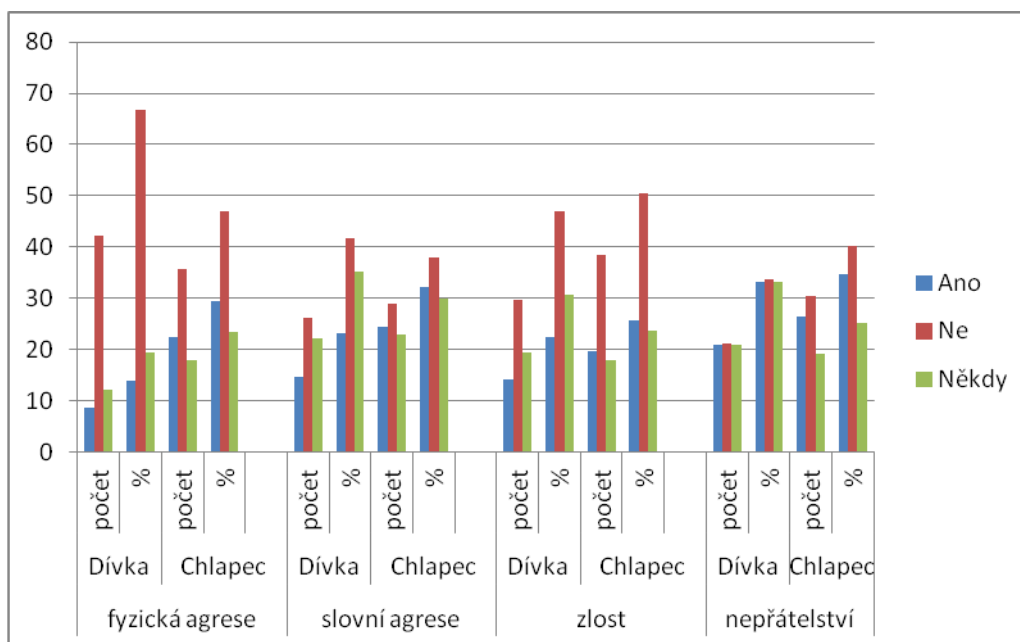

V oblasti kyberšikany na otázku **Někomu jsem provedl kyberšikanu** odpovědělo ANO 4% dívek (2) a 2% chlapců (1), NE 96% dívek (52) a 98% chlapců (63), na otázku **Někdo mi provedl kyberšikanu** odpovědělo ANO 15% dívek (8) a 5% chlapců (3), NE 85% dívek (46) a 95% chlapců (61), na otázku **Někdo provedl někomu jinému kyberšikanu a já o tom vím** odpovědělo ANO 22% dívek (12) a 9% chlapců (6), NE 78% dívek (78) a 91% chlapců (58).

V tabulce č. 13 jsou prezentovány výsledky z dotazníku na výskyt fyzické agrese, slovní agrese, zlosti a nepřátelství mezi dívkami a chlapci v ZŠ Baara České Budějovice.

		Ano	Ne	Někdy	
fyzická agrese	Dívka	počet	9	42	12
		%	14	67	19
	Chlapec	počet	22	36	18
		%	30	47	23
slovní agrese	Dívka	počet	15	26	22
		%	23	42	35
	Chlapec	počet	24	29	23
		%	32	38	30
zlost	Dívka	počet	14	30	19
		%	22	47	31
	Chlapec	počet	20	38	18
		%	26	51	24
nepřátelství	Dívka	počet	21	21	21
		%	33	34	33
	Chlapec	počet	26	31	19
		%	35	40	25

V grafu č. 12 jsou prezentovány výsledky z dotazníku na výskyt fyzické agrese, slovní agrese, zlosti a nepřátelství mezi dívkami a chlapci v ZŠ Baara České Budějovice.

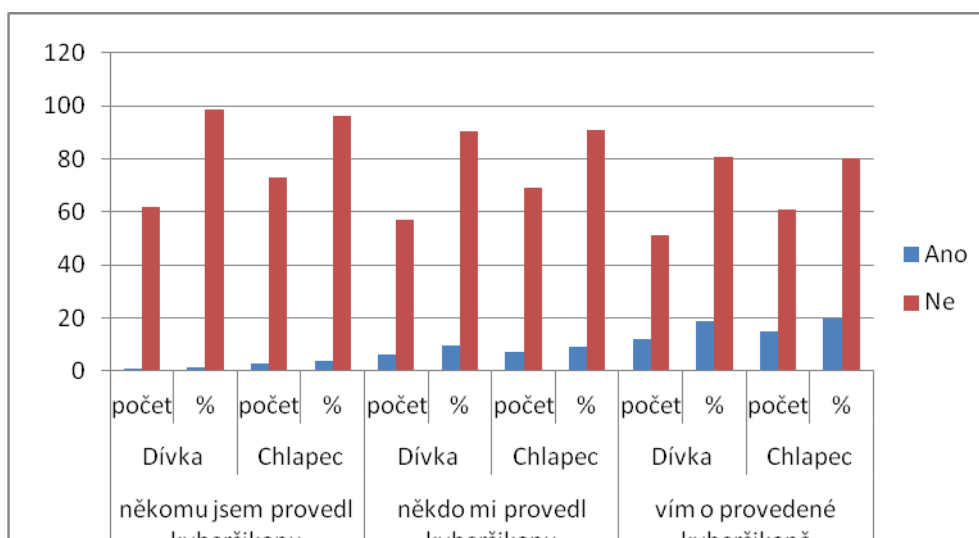

V oblasti fyzické agrese na otázky odpovědělo ANO 14% dívek (9) a 22% chlapců (22), NE 67% dívek (42) a 47% chlapců (36), NĚKDY 19% dívek (12) a 23% chlapců (18). V oblasti slovní agrese na otázky odpovědělo ANO 23% dívek (15) a 32% chlapců (24), NE 42% dívek (26) a 38% chlapců (29), NĚKDY 35% dívek (22) a 30% chlapců (23). V oblasti zlost na otázky odpovědělo ANO 22% dívek (14) a 26% chlapců (20), NE 47% dívek (30) a 51% chlapců (38), NĚKDY 31% dívek (19) a 27% chlapců (18). V oblasti nepřátelství na otázky odpovědělo, ANO 33% dívek (21) a 35% chlapců (26), NE 34% dívek (21) a 40% chlapců (31), NĚKDY 33% dívek (21) a 25% chlapců (19).

V tabulce č. 14 jsou prezentovány výsledky z dotazníku na výskyt kyberšikany mezi dívkami a chlapci v ZŠ Baara České Budějovice.

			Ano	Ne
někomu jsem provedl kyberšikanu	Dívka	počet	1	62
		%	2	98
	Chlapec	počet	3	73
		%	4	96
někdo mi provedl kyberšikanu	Dívka	počet	6	57
		%	10	90
	Chlapec	počet	7	69
		%	9	91
vím o provedené kyberšikaně	Dívka	počet	12	51
		%	19	81
	Chlapec	počet	15	61
		%	20	80

V grafu č. 13 jsou prezentovány výsledky z dotazníku na výskyt kyberšikany mezi dívkami a chlapci v ZŠ Baara, České Budějovice.

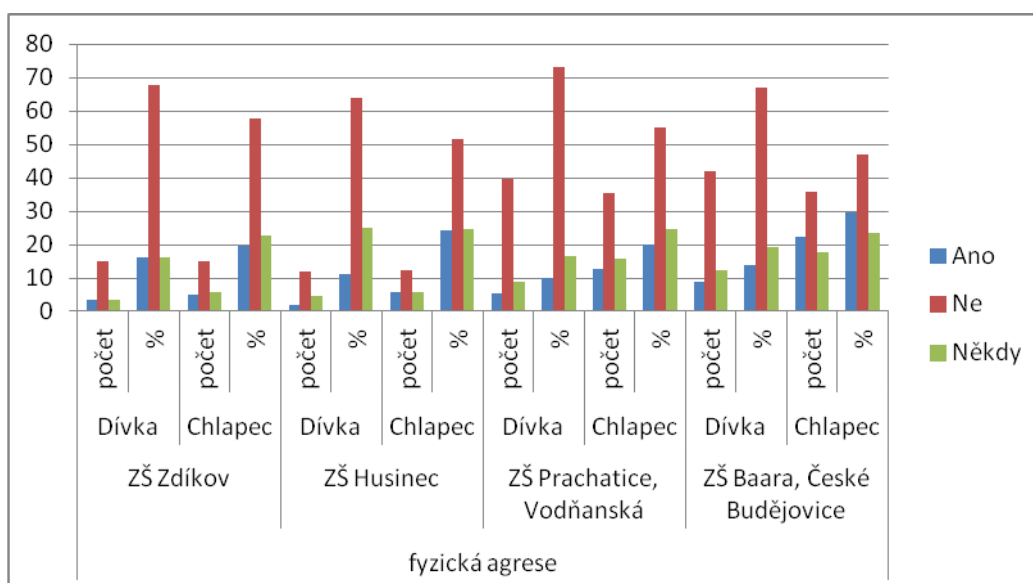

V oblasti kyberšikany na otázku **Někomu jsem provedl kyberšikanu** odpovědělo ANO 2% dívek (1) a 4% chlapců (3), NE 98% dívek (62) a 96% chlapců (73), na otázku **Někdo mi provedl kyberšikanu** odpovědělo ANO 10% dívek (6) a 9% chlapců (7), NE 90% dívek (57) a 91% chlapců (69), na otázku **Někdo provedl někomu jinému kyberšikanu a já o tom vím** odpovědělo ANO 19% dívek (12) a 20% chlapců (15), NE 81% dívek (51) a 80% chlapců (61).

V tabulce č. 15 jsou porovnány výsledky z dotazníku na výskyt fyzické agrese mezi dívkami a chlapci ze všech uvedených ZŠ.

				Ano	Ne	Někdy
fyzická agrese	ZŠ Zdíkov	Dívka	počet	4	15	4
			%	16	68	16
		Chlapec	počet	5	15	6
			%	20	58	23
	ZŠ Husinec	Dívka	počet	2	12	5
			%	11	64	25
		Chlapec	počet	6	12	6
			%	24	51	25
	ZŠ Prachatice, Vodňanská	Dívka	počet	5	40	9
			%	10	73	17
		Chlapec	počet	13	35	16
			%	20	55	25
	ZŠ Baara, České Budějovice	Dívka	počet	9	42	12
			%	14	67	19
Chlapec		počet	22	36	18	
		%	30	47	23	

V grafu č. 14 jsou prezentovány výsledky z dotazníku na výskyt fyzické agrese mezi dívkami a chlapci ze všech uvedených ZŠ.

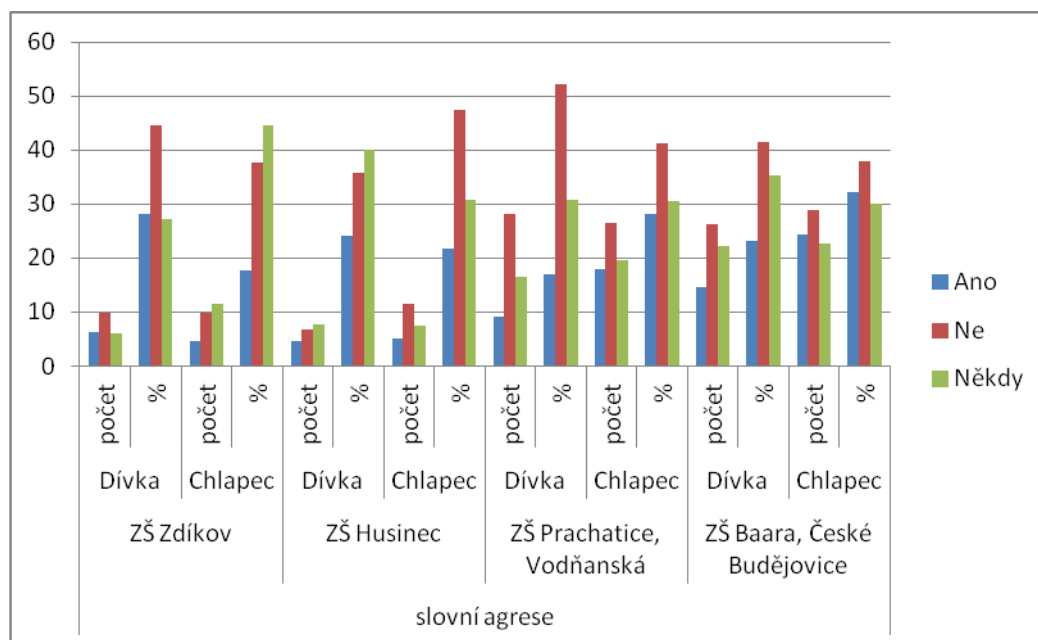

V oblasti fyzické agrese na otázky odpovědělo ANO 16% dívek (4) a 20% chlapců (5) ze ZŠ Zdíkov, 11% dívek (2) a 24% chlapců (6) ze ZŠ Husinec, 10% dívek (5) a 20% chlapců (13) ze ZŠ Prachatice Vodňanská, 14% dívek (9) a 30% chlapců (22) ze ZŠ Baara České Budějovice. Odpověď NE zvolilo 68% dívek (15) a 58% chlapců (15) ze ZŠ Zdíkov, 64% dívek (12) a 51% chlapců (12) ze ZŠ Husinec, 73% dívek (40) a 55% chlapců (35) ze ZŠ Prachatice Vodňanská, 67% dívek (42) a 47% chlapců (36) ze ZŠ Baara České Budějovice. Odpověď NĚKDY zvolilo 16% dívek (4) a 23% chlapců (6) za ZŠ Zdíkov, 25% dívek (5) a 25% chlapců (6) ze ZŠ Husinec, 17% dívek (9) a 25% chlapců (16) ze ZŠ Prachatice Vodňanská, 19% dívek (12) a 23% chlapců (18) ze ZŠ Baara České Budějovice.

V tabulce č. 16 jsou porovnány výsledky z dotazníku na výskyt slovní agrese mezi dívkami a chlapci ze všech uvedených ZŠ.

				Ano	Ne	Někdy
slovní agrese	ZŠ Zdíkov	Dívka	počet	6	10	6
			%	28	45	27
		Chlapec	počet	5	10	12
			%	18	38	45
	ZŠ Husinec	Dívka	počet	5	7	8
			%	24	36	40
		Chlapec	počet	5	11	7
			%	22	48	31
	ZŠ Prachatice, Vodňanská	Dívka	počet	9	28	17
			%	17	52	31
		Chlapec	počet	18	26	20
			%	28	41	31
ZŠ Baara, České Budějovice	Dívka	počet	15	26	22	
		%	23	42	35	
	Chlapec	počet	24	29	23	
		%	32	38	30	

V grafu č. 15 jsou prezentovány výsledky z dotazníku na výsledky slovní agrese mezi dívkami a chlapci ze všech uvedených ZŠ.

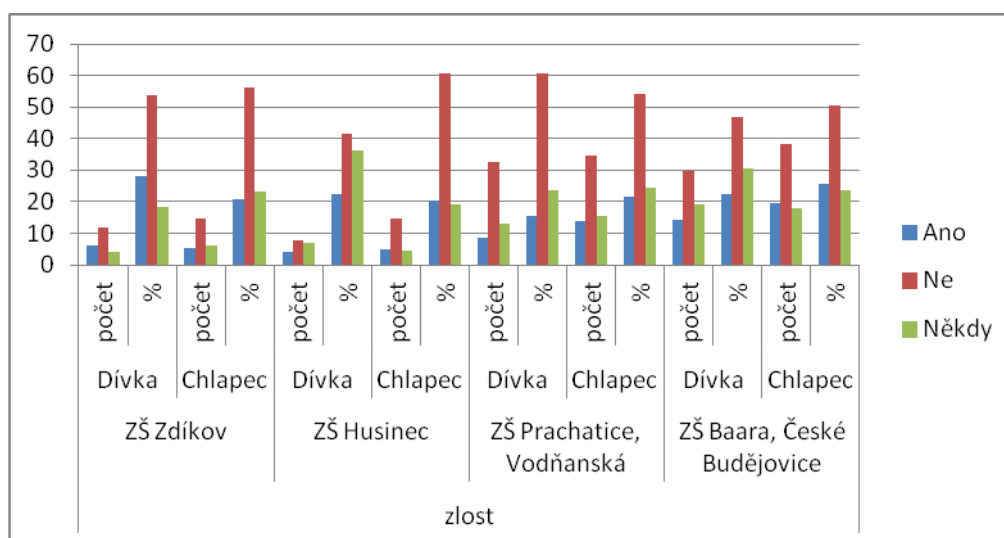

V oblasti slovní agrese na otázky odpovědělo ANO 28% dívek (6) a 18% chlapců (5) ze ZŠ Zdíkov, 24% dívek (5) a 22% chlapců (5) ze ZŠ Husinec, 17% dívek (9) a 28% chlapců (18) ze ZŠ Prachatice Vodňanská, 23% dívek (15) a 32% chlapců (24) ze ZŠ Baara České Budějovice. Odpověď NE zvolilo 45% dívek (10) a 38% chlapců (10) ze ZŠ Zdíkov, 36% dívek (7) a 48% chlapců (11) ze ZŠ Husinec, 52% dívek (28) a 41% chlapců (26) ze ZŠ Prachatice Vodňanská, 42% dívek (26) a 38% chlapců (29) ze ZŠ Baara České Budějovice. Odpověď NĚKDY zvolilo 27% dívek (6) a 45% chlapců (12) za ZŠ Zdíkov, 40% dívek (8) a 31% chlapců (7) ze ZŠ Husinec, 31% dívek (17) a 31% chlapců (20) ze ZŠ Prachatice Vodňanská, 35% dívek (22) a 30% chlapců (23) ze ZŠ Baara České Budějovice.

V tabulce č. 17 jsou porovnány výsledky z dotazníku na výskyt zlosti mezi dívkami a chlapci ze všech uvedených ZŠ.

			Ano	Ne	Někdy	
zlost	ZŠ Zdíkov	Dívka	počet	6	12	4
			%	28	54	18
		Chlapec	počet	5	15	6
			%	21	56	23
	ZŠ Husinec	Dívka	počet	4	8	7
			%	23	41	36
		Chlapec	počet	5	15	5
			%	20	61	19
	ZŠ Prachatice, Vodňanská	Dívka	počet	8	33	13
			%	16	61	24
		Chlapec	počet	14	35	16
			%	21	54	24
ZŠ Baara, České Budějovice	Dívka	počet	14	30	19	
		%	22	47	31	
	Chlapec	počet	20	38	18	
		%	26	51	24	

V grafu č. 16 jsou prezentovány výsledky z dotazníku na výskyt zlosti mezi dívkami a chlapci ze všech uvedených ZŠ.

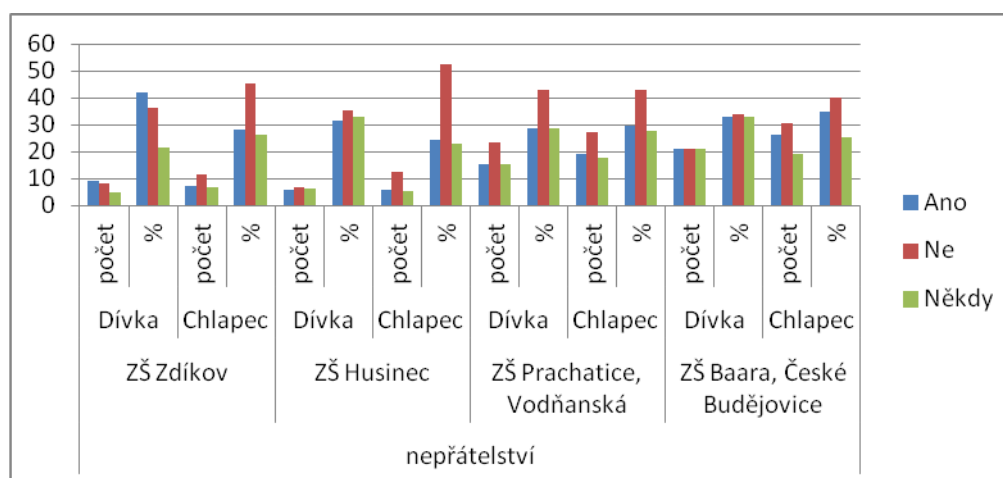
V oblasti zlosti na otázky odpovědělo ANO 28% dívek (6) a 21% chlapců (5) ze ZŠ Zdíkov, 23% dívek (4) a 20% chlapců (5) ze ZŠ Husinec, 16% dívek (8) a 21% chlapců (14) ze ZŠ Prachatice Vodňanská, 22% dívek (14) a 26% chlapců (20) ze ZŠ Baara České Budějovice. Odpověď NE zvolilo 54% dívek (12) a 56% chlapců (15) ze ZŠ Zdíkov, 41% dívek (8) a 61% chlapců (15) ze ZŠ Husinec, 61% dívek (33) a 54%

chlapců (35) ze ZŠ Prachatice Vodňanská, 47% dívek (30) a 51% chlapců (38) ze ZŠ Baara České Budějovice. Odpověď NĚKDY zvolilo 18% dívek (4) a 23% chlapců (6) za ZŠ Zdíkov, 36% dívek (7) a 19% chlapců (5) ze ZŠ Husinec, 24% dívek (13) a 24% chlapců (16) ze ZŠ Prachatice Vodňanská, 31% dívek (19) a 24% chlapců (18) ze ZŠ Baara České Budějovice.

V tabulce č. 18 jsou porovnány výsledky z dotazníku na výskyt nepřátelství mezi dívkami a chlapci ze všech uvedených ZŠ.

			Ano	Ne	Někdy	
nepřátelství	ZŠ Zdíkov	Dívka	počet	9	8	5
			%	42	36	22
		Chlapec	počet	7	12	7
			%	28	45	26
	ZŠ Husinec	Dívka	počet	6	7	6
			%	32	36	33
		Chlapec	počet	6	13	6
			%	24	53	23
	ZŠ Prachatice, Vodňanská	Dívka	počet	15	23	15
			%	28	43	28
		Chlapec	počet	19	27	18
			%	30	43	28
ZŠ Baara, České Budějovice	Dívka	počet	21	21	21	
		%	33	34	33	
	Chlapec	počet	26	31	19	
		%	35	40	25	

V grafu č. 17 jsou prezentovány výsledky z dotazníku na výskyt nepřátelství mezi dívkami a chlapci ze všech uvedených ZŠ.

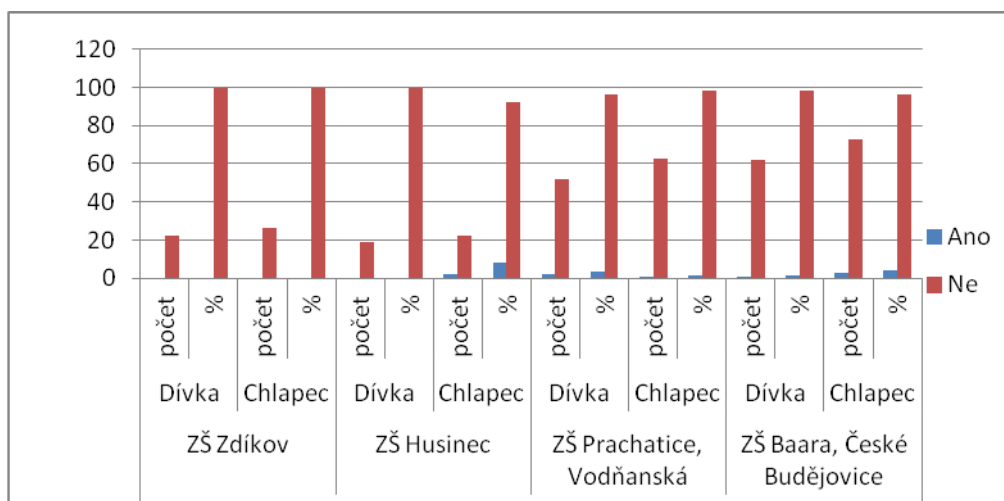

V oblasti nepřátelství na otázky odpovědělo ANO 42% dívek (9) a 28% chlapců (7) ze ZŠ Zdíkov, 32% dívek (6) a 24% chlapců (6) ze ZŠ Husinec, 28% dívek (15) a 30% chlapců (19) ze ZŠ Prachatice Vodňanská, 33% dívek (21) a 35% chlapců (26) ze ZŠ Baara České Budějovice. Odpověď NE zvolilo 36% dívek (8) a 45% chlapců (12) ze ZŠ Zdíkov, 36% dívek (7) a 53% chlapců (13) ze ZŠ Husinec, 43% dívek (23) a 43% chlapců (27) ze ZŠ Prachatice Vodňanská, 34% dívek (21) a 40% chlapců (31) ze ZŠ Baara České Budějovice. Odpověď NĚKDY zvolilo 22% dívek (5) a 26% chlapců (7) za ZŠ Zdíkov, 33% dívek (6) a 23% chlapců (6) ze ZŠ Husinec, 28% dívek (15) a 28% chlapců (18) ze ZŠ Prachatice Vodňanská, 33% dívek (21) a 25% chlapců (19) ze ZŠ Baara České Budějovice.

V tabulce č. 19 jsou porovnány výsledky zjištěné z odpovědí na otázku **někomu jsem provedl kyberšikanu** mezi dívkami a chlapci ze všech uvedených ZŠ.

			Ano	Ne	
někomu jsem provedl kyberšikanu	ZŠ Zdíkov	Dívka	počet	0	22
			%	0	100
		Chlapec	počet	0	26
			%	0	100
	ZŠ Husinec	Dívka	počet	0	19
			%	0	100
		Chlapec	počet	2	22
			%	8	92
	ZŠ Prachatice, Vodňanská	Dívka	počet	2	52
			%	4	96
		Chlapec	počet	1	63
			%	2	98
ZŠ Baara, České Budějovice	Dívka	počet	1	62	
		%	2	98	
	Chlapec	počet	3	73	
		%	4	96	

V grafu č. 18 jsou prezentovány výsledky zjištěné z odpovědí na otázku **někomu jsem provedl kyberšikanu** mezi dívkami a chlapci ze všech uvedených ZŠ.

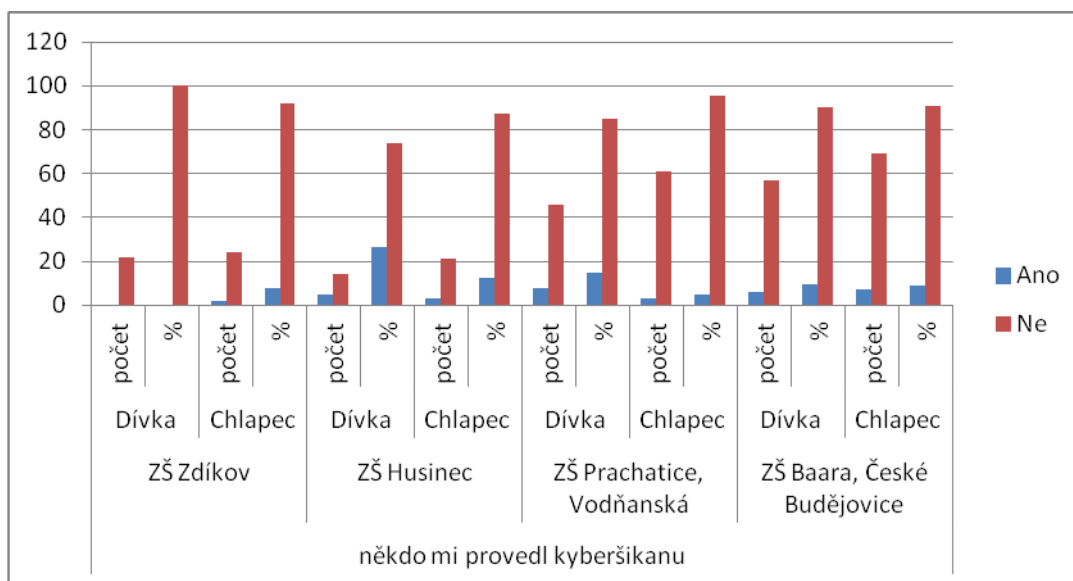

Na otázku **někomu jsem provedl kyberšikanu** odpovědělo ANO 0% dívek (0) a 0% chlapců (0) ze ZŠ Zdíkov, 0% dívek (0) a 8% chlapců (2) ze ZŠ Husinec, 4% dívek (2) a 2% chlapců (1) ze ZŠ Prachatice Vodňanská, 2% dívek (1) a 4% chlapců (3) ze ZŠ Baara České Budějovice. Odpověď NE zvolilo 100% dívek (22) a 100% chlapců (26) ze ZŠ Zdíkov, 100% dívek (19) a 92% chlapců (22) ze ZŠ Husinec, 96% dívek (52) a 98% chlapců (63) ze ZŠ Prachatice Vodňanská, 98% dívek (62) a 96% chlapců (73) ze ZŠ Baara České Budějovice.

V tabulce č. 20 jsou porovnány výsledky zjištěné z odpovědí na otázku **někdo mi provedl kyberšikanu** mezi dívkami a chlapci ze všech uvedených ZŠ.

			Ano	Ne	
někdo mi provedl kyberšikanu	ZŠ Zdíkov	Dívka	počet	0	22
			%	0	100
		Chlapec	počet	2	24
			%	8	92
	ZŠ Husinec	Dívka	počet	5	14
			%	26	74
		Chlapec	počet	3	21
			%	13	88
	ZŠ Prachatice, Vodňanská	Dívka	počet	8	46
			%	15	85
		Chlapec	počet	3	61
			%	5	95
ZŠ Baara, České Budějovice	Dívka	počet	6	57	
		%	10	90	
	Chlapec	počet	7	69	
		%	9	91	

V grafu č. 19, jsou prezentovány výsledky zjištěné z odpovědí na otázku **někdo mi provedl kyberšikanu** mezi dívkami a chlapci ze všech uvedených ZŠ.

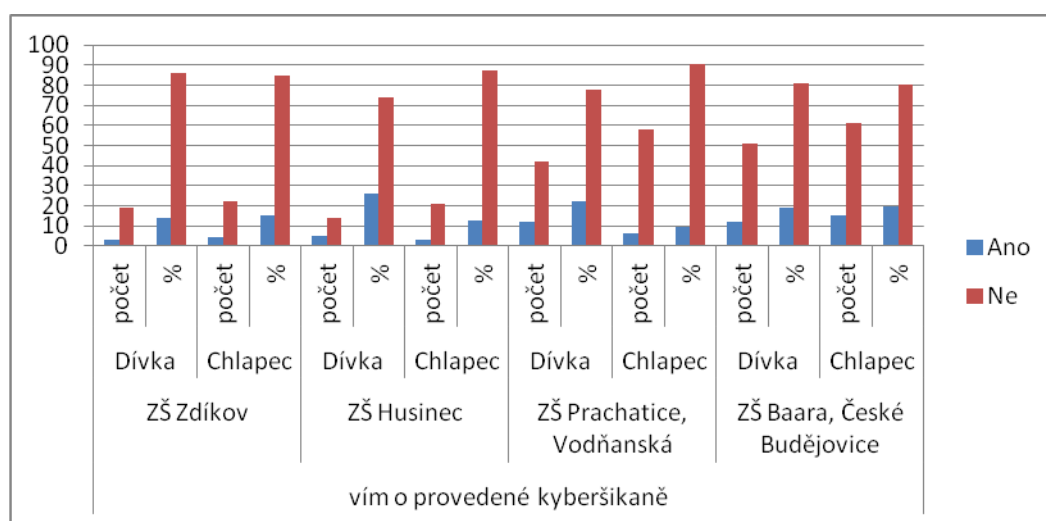

Na otázku **někdo mi provedl kyberšikanu** odpovědělo ANO 0% dívek (0) a 8% chlapců (2) ze ZŠ Zdíkov, 26% dívek (5) a 13% chlapců (3) ze ZŠ Husinec, 15% dívek (8) a 5% chlapců (3) ze ZŠ Prachatice Vodňanská, 10% dívek (6) a 9% chlapců (7) ze ZŠ Baara České Budějovice. Odpověď NE zvolilo 100% dívek (22) a 92% chlapců (24) ze ZŠ Zdíkov, 74% dívek (14) a 88% chlapců (21) ze ZŠ Husinec, 85% dívek (46) a 95% chlapců (61) ze ZŠ Prachatice Vodňanská, 90% dívek (57) a 91% chlapců (69) ze ZŠ Baara České Budějovice.

V tabulce č. 21 jsou porovnány výsledky zjištěné z odpovědí na otázku **vím o provedené kyberšikaně** mezi dívkami a chlapci ze všech uvedených ZŠ.

				Ano	Ne
vím o provedené kyberšikaně	ZŠ Zdíkov	Dívka	počet	3	19
			%	14	86
		Chlapec	počet	4	22
			%	15	85
	ZŠ Husinec	Dívka	počet	5	14
			%	26	74
		Chlapec	počet	3	21
			%	13	88
	ZŠ Prachatice, Vodňanská	Dívka	počet	12	42
			%	22	78
		Chlapec	počet	6	58
			%	9	91
ZŠ Baara, České Budějovice	Dívka	počet	12	51	
		%	19	81	
	Chlapec	počet	15	61	
		%	20	80	

V grafu č. 20 jsou prezentovány výsledky zjištěné z odpovědí na otázku **vím o provedené kyberšikaně** mezi dívkami a chlapci ze všech uvedených ZŠ.

Na otázku **vím o provedené kyberšikaně** odpovědělo ANO 14% dívek (3) a 15% chlapců (4) ze ZŠ Zdíkov, 26% dívek (5) a 13% chlapců (3) ze ZŠ Husinec, 22% dívek (12) a 9% chlapců (6) ze ZŠ Prachatice Vodňanská, 19% dívek (12) a 20% chlapců (15) ze ZŠ Baara České Budějovice. Odpověď NE zvolilo 86% dívek (19) a 85% chlapců (22) ze ZŠ Zdíkov, 74% dívek (14) a 88% chlapců (21) ze ZŠ Husinec, 78% dívek (42) a 91% chlapců (58) ze ZŠ Prachatice Vodňanská, 81% dívek (51) a 80% chlapců (61) ze ZŠ Baara České Budějovice.

4 Diskuse

V kapitole **3.2 Cíle výzkumu a výzkumné otázky** je uvedeno šest výzkumných otázek, které se vztahují k problematice fyzické agrese, slovní agrese, zlosti, nepřátelství a kyberšikany mezi žáky na druhém stupni základních škol. Výzkumné otázky byly vyhodnoceny z dotazníkového šetření, které obsahovalo celkem 32 otázek a bylo rozděleno do pěti oblastí (fyzická agrese, slovní agrese, zlost, nepřátelství a kyberšikana). Pomocí těchto otázek byla od žáků získána potřebná data k celkovému vyhodnocení.

V kapitole **3.4 Popis zkoumaného vzorku** je uvedeno, že výzkumu se zúčastnilo celkem 348 respondentů, z toho 158 dívek a 190 chlapců ze čtyř základních škol v Jihočeském kraji.

Závěry, k nimž jsme dospěli vyhodnocením šesti okruhů otázek na základě výše uvedeného souboru dat, jsou tyto:

1) Existují statisticky významné rozdíly v míře výskytu fyzické agrese, slovní agrese, zlosti, nepřátelství a kyberšikany mezi chlapci a děvčaty na 2. stupni základních škol?

V oblasti fyzické agrese odpověď ANO zvolilo o 26 chlapců více než tomu bylo u dívek; oproti chlapcům nemají dívky takovou potřebu se fyzicky vybit. V oblasti slovní agrese je tento rozdíl mezi dívkami a chlapci minimální a nemá velký statistický význam, a to pro odpověď ANO i pro odpověď NE; u odpovědi NĚKDY jsou výsledky téměř stejné. V oblasti hodnotící zlost jsou rozdíly početně zanedbatelné a v oblasti nepřátelství také; procentuálně odpovídají počtu žáků na všech zkoumaných ZŠ. V oblasti kyberšikany žáci přiznávají, že někomu jinému provedli kyberšikanu jen ve velmi malých procentech. U kyberšikany provedené na samotných žácích se jedná o větší počet dívek, které takové jednání zasáhlo, než u chlapců. Tento rozdíl může být také ovlivněn rozdílnou citlivostí dívek a chlapců. U kyberšikany provedené na třetí osobě není rozdíl větší než u ostatních odpovědí, i to může být též ovlivněno rozdílnou citlivostí dívek a chlapců.

2) Zjistíme statisticky významné rozdíly v míře výskytu fyzické agrese, slovní agrese, zlosti, nepřátelství a kyberšikany mezi chlapci a děvčaty na 2. stupni ZŠ Zdíkov?

Na této základní škole nebyly zjištěny žádné významné rozdíly mezi chlapci a děvčaty ani v jedné jmenované oblasti, tzn. fyzické agrese, slovní agrese, zlosti, nepřátelství a kyberšikaně. Domnívám se, že to lze vysvětlit tím, že žáci mají mezi sebou úzké vztahy, které udržují i mimo školu. S kyberšikanou se setkali pouze okrajově. Obětí se stali dva chlapci; pouze čtyři chlapci a tři dívky vědí o kyberšikaně, která zasáhla třetí osobu.

3) Existují statisticky významné rozdíly v míře výskytu fyzické agrese, slovní agrese, zlosti, nepřátelství a kyberšikany mezi chlapci a děvčaty na 2. stupni ZŠ Mistra Jana Husa v Husinci?

Ani na této základní škole nebyly zjištěny žádné významné rozdíly mezi chlapci a děvčaty v oblastech fyzické agrese, slovní agrese, zlosti, kyberšikany. Pouze u fyzické agrese se objevil rozdíl čtyři žáci mezi chlapci a děvčaty. V oblasti kyberšikany z šetření vyplynul nárůst ve výsledcích chlapců o jeden přiznaný čin, kdy se žák dopustil kyberšikany; taktéž u obětí kyberšikany jsme zjistili vyšší hodnotu – šlo o pět žákyň a tři žáky. U kyberšikany, které se chlapec či dívka dopustili na třetí osobě, byl šetřením zjištěn přibližně stejný počet žáků jako u ZŠ Zdíkov. Je zde opět vidět, že škola je menší a žáci udržují spolu kontakt i mimo vyučování.

4) Existují statisticky významné rozdíly v míře výskytu fyzické agrese, slovní agrese, zlosti, nepřátelství a kyberšikany mezi chlapci a děvčaty na 2. stupni ZŠ Prachatice, Vodňanská?

Ani na této základní škole se neobjevily významné statistické rozdíly. Je zde vidět určitý nárůst rozdílu mezi chlapci a děvčaty, kdy u fyzické agrese je rozdíl o osm žáků více u chlapců než u děvčat, u slovní agrese o devět žáků. Jinak jsou rozdíly zanedbatelné. U otázek na kyberšikanu není rozdíl mezi chlapci a děvčaty, kteří se dopustili kyberšikany; dále bylo zjištěno, že u obětí kyberšikany je rozdíl o pět děvčat vyšší než u chlapců. U počtu žáků/žákyň, kteří vědí o provedené kyberšikaně, bylo zjištěno o šest děvčat více než u chlapců. Vidíme zde pomalu stoupající počet žáků,

kteří jsou agresivnější než žáci v menších obcích. Může to být důsledek poněkud odlišnějšího způsobu života či atmosféry ve městě, kde žáci už spolu tolik netráví společný čas i mimo vyučování.

5) Existují statisticky významné rozdíly v míře výskytu fyzické agrese, slovní agrese, zlosti, nepřátelství a kyberšikany mezi chlapci a děvčaty na 2. stupni ZŠ Baara v Českých Budějovicích?

Na této základní škole se také neobjevily významné statistické rozdíly mezi chlapci a děvčaty ve výsledcích odpovědí na dotazníkové otázky. U fyzické agrese odpověď ANO volilo o třináct chlapců více než děvčat; u slovní agrese o devět chlapců více. U zlosti a nepřátelství se rozdíly zmenšují na šest chlapců u zlosti a pět chlapců u nepřátelství. U otázek na kyberšikanu jsou rozdíly úplně zanedbatelné. Největší rozdíl, a to o tři chlapce, je u otázky ohledně kyberšikany, které se žák dopustil na třetí osobě. Ovšem na této škole je znát, že škola se nachází ve velkém městě, výskyt agresivity, ať slovní nebo fyzické, je vyšší než u ostatních škol.

Je škoda, že jsem nemohl provést výzkum aspoň na jedné další základní škole v Českých Budějovicích, aby se vyvrátila nebo potvrdila hypotéza o zvýšené míře agresivity žáků škol ve velkých městech.

6) Existují statisticky významné rozdíly v míře výskytu fyzické agrese, slovní agrese, zlosti, nepřátelství a kyberšikany mezi chlapci a děvčaty na 2. stupni mezi všemi uvedenými školami?

V oblasti fyzické agrese pokud porovnáme skóre získané u odpovědí ANO, pak rozdíly mezi školami jsou minimální, pouze ZŠ Baara z Českých Budějovic u chlapců je mimo průměr, kdy 22 chlapců odpovědělo ANO. V oblasti slovní agrese nejsou žádné rozdíly mezi ZŠ Zdíkov a ZŠ Husinec a jen malé rozdíly mezi ostatními ZŠ. V oblasti zlosti jsou rozdíly mezi všemi zkoumanými ZŠ velmi malé. V oblasti nepřátelství se objevily procentuálně malé rozdíly mezi všemi uvedenými ZŠ, početně nejvíce se pro odpověď ANO rozhodovali žáci ze ZŠ Baara v Českých Budějovicích. V oblasti kyberšikany, kdy na otázku **někomu jsem provedl kyberšikanu** jsou rozdíly mezi ZŠ minimální; na ZŠ Zdíkov nula. U odpovědí na otázku **někdo mi provedl kyberšikanu** jsou opět

rozdíly malé. Nejvíce obětí kyberšikan se objevilo na ZŠ Prachatice Vodňanská, a to 11 žáků a ZŠ Baara České Budějovice 13 žáků. Odpovědi na otázku **vím o provedené kyberšikaně** také vykazaly je procentuálně malé rozdíl, s tím, že nejvíce ANO bylo zjištěno na ZŠ Baara České Budějovice, kdy o provedené kyberšikaně ví 27 žáků.

5 Závěr

Této práci jsem se věnoval přibližně jeden rok. V úvodní fázi bylo třeba vytipovat jednotlivé školy a zajistit spolupráci s nimi. Také bylo nutné zjistit a odzkoušet, který z existujících vhodných dotazníků by byl vyhovující pro mé šetření. Dotazník, který jsem nakonec použil, byl publikován už v roce 1992. Hlavním důvodem mé volby byla skutečnost, že se dostatečně zaměřil na vytčené zájmové okruhy související s problematikou agrese, násilí a kyberšikany.

Po provedení výzkumu a vyhodnocení jeho výsledků se domnívám, že zjištěné výsledky jsou natolik zajímavé, že by bylo vhodné sledovat vytčené zájmové okruhy v dlouhodobějším horizontu. Bohužel na uvedených školách nebyly provedeny žádné výzkumy, které bych mohl porovnat z hlediska získaných výsledků – tedy vyjít z již uskutečněných šetření na školách, případně výzkum opakovat v pravidelných intervalech, např. za dalších pět let, a získat tak ucelenější řadu údajů k hodnocení celkového trendu. Jiné dotazníky k již dříve uskutečněným výzkumům bohužel nebylo z objektivního hlediska možné použít; dle mých informací se na uvedených školách šetření v podobném rozsahu/s podobným zaměřením neuskutečnilo.

Dalším závěrem je, že se v zásadě se potvrdila i hypotéza, kdy rozdíly v agresivitě lze přičíst na vrub psychofyziologii (větší agresivita u chlapců) a sociologie (menší/větší město).

Použitá literatura:

BUSS A. H., & PERRY M. P. 1992, The aggression questionnaire; *Journal of Personality and Social Psychology*,

HARTL P., HARTLOVÁ H. 2000, *Psychologický slovník* 1. vyd. Praha: Portál

KOLÁŘ M. 1997, *Skrytý svět šikanování ve školách: příčiny, diagnostika a praktická pomoc*. 1. vyd. Praha : Portál

KOLÁŘ M. 2001, *Bolest šikanování*. 1. vyd. Praha : Portál

KOLÁŘ M. 2011, *Nová cesta k léčbě šikany*. 1. vyd. Praha : Portál

LANGMEIER J., KREJČÍŘOVÁ D. 2006, *Vývojová psychologie*. 2. vyd. Praha: Grada

MACEK P. 2003, *Adolescence*. Praha: Portál

MARTÍNEK Z. 2009, *Agresivita a kriminalita školní mládeže* Praha : Grada

PAVLAS I., VAŠUTOVÁ M. 1999, *Vývojová psychologie I*. Ostrava: Ostravská Univerzita

ŘÍČAN P. 1995, *Agresivita a šikana mezi dětmi : jak dát dětem ve škole pocit bezpečí*. 1. vyd. Praha : Portál

ŘÍČAN P. 2004, *Cesta životem* Praha: Portál. 2. vyd.

ŘÍČAN P., JANOŠOVÁ P. 2010, *Jak na šikanu*. Praha: Grada

VÁGNEROVÁ M. 2000, *Vývojová psychologie*. 1. Praha Portál

VÁGNEROVÁ M. 2010, *Psychologie osobnosti*. Karolinum, Praha

VAŠUTOVÁ M. 2007, *Děti se specifickými vývojovými poruchami učení a chování a agresivita ve školním prostředí*. 1. vyd. Ostrava: FF OU

VAŠUTOVÁ M. 2010, *Základy biodromální psychologie*, Ostrava: Ostravská univerzita

VAŠUTOVÁ M. a kol. 2010, *Proměny šikany ve světě nových médií* Ostrava: Filozofická fakulta Ostravské univerzity v Ostravě

WILLARD N. 2007, *Cyberbullying and Cyberthreats*, Research Press

Seznam příloh:

- 1) dotazník
- 2) Na přiloženém CD k bakalářské práci je kromě vlastního textu práce v pdf formě
- 3) Podrobné výsledky a výpočty - pouze v elektronické podobě